

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Helsinki 23.3.2011

Nro TM 1101

**VALTIOVARAINMINISTERIÖN MÄÄRÄYS TOIMINTA- JA TALOUS-
SUUNNITTELUSTA SEKÄ KEHYS- JA TALOUSARVIOEHDOTUSTEN
LAADINNASTA**

SISÄLLYSLUETTELO

1	Määräyksen perusta.....	4
2	Määräyksen soveltamisala.....	4
3	Muut aihetta koskevat määräykset	4
4	Kehys- ja talousarvioehdotusten julkisuus	4
5	Osa I – Hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelu.....	5
6	Osa II – Kehysehdotus	5
6.1	Kehyslaskelmat	5
6.2	Kehysehdotuksen perustelut.....	6
6.3	Muut kehyspääöstä varten tarvittavat tiedot.....	6
	<i>Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot.....</i>	<i>6</i>
	<i>Tuottavuustoimenpiteet.....</i>	<i>7</i>
	<i>Tietojärjestelmähankkeet.....</i>	<i>7</i>
6.4	Kehysehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle.....	7
7	Osa III – Talousarvioehdotus.....	7
7.1	Valtiontalouden kehysten noudattaminen	7
7.2	Bruttobudjetointi ja kohdentamisperusteet.....	8
	<i>Poikkeus pääsäännöstä – nettobudjetointi</i>	<i>8</i>
7.3	Tuloarviot	8
7.4	Menojen budjetointi	8
	<i>Momenttijaon perusteet</i>	<i>8</i>
	<i>Määrärahalajin valintaperiaatteet.....</i>	<i>9</i>
	<i>Arvonlisäveromenot.....</i>	<i>9</i>
7.5	Pääluokan luku- ja momenttirakenne	10
7.6	Talousarvioesityksen perustelut – kattavuus ja tarkoitus	10
7.7	Yleisperustelut.....	10
7.8	Yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle ja toiminnalliselle tuloksellisuudelle asetettujen tavoitteiden esittäminen.....	11
7.9	Talousarvioehdotuksen tuloarvioiden osastoperustelut.....	12
7.10	Talousarvioehdotuksen pääluokkaperustelut	12
7.11	Talousarvioehdotuksen lukuperustelut.....	13
7.12	Talousarvioehdotuksen momenttiperustelut.....	13
	<i>Tuloarviot</i>	<i>15</i>
	<i>Toimintamenoihin tarkoitettu määräraha</i>	<i>15</i>
	<i>Maksullinen toiminta.....</i>	<i>16</i>
	<i>Yhteisrahoitteinen toiminta</i>	<i>16</i>
	<i>Siirtomenoihin tarkoitettu määräraha.....</i>	<i>17</i>

	<i>Sijoitusmenoihin tarkoitettu määräraha.....</i>	<i>17</i>
7.13	Valtuudet	18
	<i>Valtuusmenettelyn perusteet.....</i>	<i>18</i>
	<i>Valtuuden ottaminen talousarvioon.....</i>	<i>19</i>
	<i>Edelliseltä varainhoitovuodelta käyttämättä jääneen valtuuden uusiminen</i>	<i>20</i>
	<i>Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot ja määrärahatarpeet</i>	<i>20</i>
	<i>Muut valtuuksia koskevat määräykset</i>	<i>21</i>
7.14	EU:n talousarviosta Suomen valtion talousarvioon tai sen ulkopuolelle tulevat tulot ja vastaaviin tarkoituksiin osoitettavat menot.....	21
7.15	Alueiden kehittämisen määrärahaehdotukset.....	23
7.16	Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaisten menojen budjetointi.....	24
7.17	Talousarvioehdotuksen liitemuistiot	24
7.18	Talousarvioehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle.....	25
7.19	Lisätalousarvioehdotukset	26
7.20	Täydentävä talousarvio- tai lisätalousarvioehdotus	26
8	Voimaantulo.....	27
Liitteet	28

1 Määräyksen perusta

Valtiovarainministeriö on valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 1 b §:n ja 10 §:n nojalla, sellaisena kuin niistä 1 b § on asetuksessa 254/2004 ja 10 § asetuksessa 1786/2009, ja asian oltua valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsiteltävänä antanut tämän määräyksen toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta.

2 Määräyksen soveltamisala

- 2.1 Tätä määräystä noudatetaan soveltuvin osin myös lisätalousarvioehdotusten sekä täydentävän talousarvioehdotuksen ja täydentävän lisätalousarvioehdotuksen laadinnassa.
- 2.2 Tämä määräys koskee valtion talousarviosta annetussa laissa (423/1988; jäljempänä talousarviolaki) tarkoitettuja ministeriöitä ja niiden alaisia virastoja ja laitoksia sekä soveltuvin osin talousarvion ulkopuolisia valtion rahastoja.
- 2.3 Tämä määräys ei koske valtion liikelaitoksista annetussa laissa (1062/2010) tarkoitettuja liikelaitoksia, ellei toisin ole erikseen todettu. Valtion liikelaitosten kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta on annettu erillinen määräys (TM 0702, 14.6.2007).

3 Muut aiheita koskevat määräykset

- 3.1 Valtioneuvosto antaa valtionalouden kehysten yhteydessä ministeriöille tarvittaessa lisämääräyksiä toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä talousarvioehdotusten laadinnasta. Valtiovarainministeriö voi antaa tarkentavia määräyksiä.
- 3.2 Ministeriöt antavat tarvittaessa toiminta- ja taloussuunnittelua sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadintaa koskevat tarkemmat määräykset ja ohjeet hallinnonalansa virastoille ja laitoksille.

4 Kehys- ja talousarvioehdotusten julkisuus

Valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992; jäljempänä talousarvioasetus) mukaisesti osana talousarvioesityksen valmistelua laaditut ministeriöiden ja niiden alaisten virastojen ja laitosten kehys- ja talousarvioehdotukset tulevat julkisiksi siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.¹

¹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 6 § 1 mom. 4 kohta: ”[Jollei asiakirjan julkisuudesta taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoituksesta tässä tai muussa laissa säädetä,] ministeriöiden ja niiden hallinnonalaan kuuluvien virastojen ja laitosten talousarvioehdotukset [tulevat julkisiksi], kun valtiovarainministeriö on allekirjoittanut ensimmäisen kannanottonsa talousarvioehdotukseksi, ja tämän jälkeen ministeriöiden valtiovarainministeriölle lähettämät ehdotukset sekä muut talousarvioesityksen valmistelua varten laaditut ja siihen sisällytetyt ehdotukset, kun esitys on annettu eduskunnalle.”

5 Osa I – Hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnittelu

- 5.1 Talousarviolain 12 §:n mukaan ministeriöiden tulee suunnitella toimialansa toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä hallinnonalaan taloutta ja toiminnallista tuloksellisuutta usean vuoden aikavälillä. Vastaavasti virastojen ja laitosten tulee suunnitella toimintaansa ja talouttaan sekä tuloksellisuuttaan usean vuoden aikavälillä. Suunnittelun on tuotettava valtion talousarvion valmistelussa sekä valtioneuvoston johdolla muutoin tehtävässä valtiontalouden ja toiminnan suunnittelussa, erityisesti valtiontalouden kehysmenettelyssä, tarvittavat tiedot.
- 5.2 Talousarvioasetuksen 10 §:n mukaan ministeriöillä sekä virastoilla ja laitoksilla on oltava valtion talouden suunnittelua varten monivuotinen toiminta- ja taloussuunnitelma. Suunnitelman laatimisen lähtökohtana ovat suunnittelukautta koskevat valtioneuvoston hyväksymät valtion taloutta ja toimintapolitiikkaa koskevat linjaukset.
- 5.3 Ministeriön toiminta- ja taloussuunnitelmassa ennakoidaan valtion talousarviossa, lainsäädännössä ja muilla päätöksillä toimeenpantavien valtioneuvoston valtion taloutta ja toimintapolitiikkaa koskevien linjauksien toteuttaminen kunkin ministeriön toimialalla. Talousarvioasetuksen 10 §:n mukaan ministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman tulee sisältää ministeriön toimialan tärkeimmät suunnitelmat ja niitä koskevat tulostavoitteet tunnuslukuineen sekä arviot suunnittelukauden määrärahatarpeista ja tuloarvioista.
- 5.4 Virastojen toiminta- ja taloussuunnittelun lähtökohtana on tukea virastojen ja laitosten tuloksellisuutta ja johtamista sekä antaa ministeriöille perusteita hallinnonalan ohjaukseen ja vuotuisiin tulostavoitteisiin. Talousarvioasetuksen 10 §:n mukaan viraston ja laitoksen toiminta- ja taloussuunnitelman tulee sisältää viraston tai laitoksen tärkeimmät suunnitelmat ja niitä koskevat tulostavoitteet tunnuslukuineen sekä arviot suunnittelukauden määrärahatarpeista ja tuloarvioista. Ministeriöt ohjaavat hallinnonalaan virastojen ja laitosten toiminta- ja taloussuunnittelua.
- 5.5 Monivuotinen toiminnan ja talouden suunnittelu antaa perusteita valtiontalouden kehysten ja valtion vuotuisen talousarvion laadinnalle.

6 Osa II – Kehysehdotus

Koko vaalikaudelle päätetty menokehys on hallituksen keino pitää menojen kokonaistaso hallitusohjelmassa sovituissa puitteissa. Kehys annetaan hallituksen asettaman menosäännön kattamille menoille. Kehyspäätös kokonaisuudessaan sisältää myös kehysten ulkopuoliset menot ja tulot, joista ministeriöiden tulee esittää arviot.

6.1 Kehyslaskelmat

- 6.1.1 Hallinnonalan kehysehdotuksen pohjaksi tulee laatia momenttikohtainen *peruslaskelma*. Se laaditaan edellisen kehyspäätöksen pohjalta kirjatun yksityiskohtaisesti näkyviin jo tehtyjen päätöksien vaikutukset ja menojen tasoon vaikuttavien automaattisten tekijöiden muutokset. Päätöksillä tarkoitetaan eduskunnan talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä päättämiä pysyviksi tarkoitettuja muutoksia, talousarvion rakenteen muutoksia ja mui-

ta teknisiä tarkistuksia sekä hallituksen tekemiä sopimuksia, päätöksiä ja sitovia kannanottoja. Automaattisia tekijöitä voivat olla mm. väestömäärä, väestörakenne, ikärakenne, oppilasmäärät, työttömien määrä ja eläkkeensaajien määrä, korkotaso sekä sosiaaliturvamaksut. Peruslaskelma esitetään kehysten ensimmäistä vuotta edeltävän budjettivuoden hinta- ja kustannustasossa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että peruslaskelmasa on tehty realistinen arvio nykylainsäädännön ja tehtyjen päätösten aiheuttamista tulevien vuosien menoista. Mikäli menokehitykseen sisältyy merkittäviä riskejä suuntaan tai toiseen, riskien suuruus ja aiheutumissyys tulee tuoda esille.

- 6.1.2 *Kehysehdotus* laaditaan peruslaskelman pohjalta momenteittain eriteltynä. Mikäli ministeriökohtaisiin kehysehdotuksiin sisällytetään hallitusohjelmaan perustuvia määrärahojen lisäyksiä tai uudelleenkohdennuksia vaativia uudistuksia, mainitaan ao. hallitusohjelman kohta. Määrärahamuutoksia ehdotettaessa tulee esittää, missä määrin ne voidaan toteuttaa uudelleenkohdennuksin kehysten sisällä. Etuuksien perusteita koskevista muutosehdotuksista tulee käydä ilmi myös nykylainsäädännön tai muiden nykyperusteiden mukainen menotaso, mikäli tämä seikka ei ilmene peruslaskelmasta. Kehysehdotuksessa otetaan huomioon vertailukelpoisuuteen vaikuttavat talousarvion rakenteeseen ehdotettavat tekniset muutokset aiemmin päätettyjen muutosten sisältyessä jo peruslaskelmaan. Kehysehdotukseen sisällytetyt muutokset suhteessa peruslaskelmaan eritellään yksityiskohtaisesti ja perustellaan.
- 6.1.3 Ministeriöiden tulee esittää hallinnonalansa tuloista momenteittaiset arviot nelivuotiskaudelle. Merkittävimpien tulojen osalta tuloarvioissa tulee ottaa huomioon hinta- ja kustannustason vaikutukset kunakin vuonna.

6.2 Kehysehdotuksen perustelut

- 6.2.1 Kehysehdotuksen perustelut esitetään tarkoituksenmukaisessa laajuudessa käyttäen liitemuistioita samaan tapaan kuin talousarvioehdotuksia tehtäessä. Perusteluissa esitetään myös ministeriön harkinnan mukaisessa laajuudessa toimialan toimintaympäristön kuvaus, toimintalinjat ja toiminnan painopisteet sekä tärkeimmät yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteet.
- 6.2.2 Ministeriöiden ehdotuksissa kehyspäätöksiin sisällytettäväksi toimintapoliittisiksi linjauksiksi ja muiksi kannanotoiksi tulee erityisesti kiinnittää huomiota useita hallinnonaloja koskeviin tehtäväkokonaisuuksiin. Useita hallinnonaloja koskevien tehtäväkokonaisuuksien osalta ministeriöiden tulee neuvotella keskenään ennen kehysehdotustensa tekemistä.

6.3 Muut kehyspäätöstä varten tarvittavat tiedot

Talousarvion ulkopuoliset valtion rahastot

- 6.3.1 Ministeriöiden tulee esittää tärkeimmät suunnitelmat hallinnonalansa talousarvion ulkopuolisen valtion rahaston toiminnan ja talouden kehittymisestä koko kehyskaudella tulostavoitteineen sekä ennakoivine rahoituslaskelmineen. Jos rahaston taloudessa ja toiminnassa on merkittäviä takaus- ja takuuvastuita, korkotukia tai muita valtion vastuita, tarpeen mukaan on myös eriteltävä kyseisiin vastuisiin liittyviä taloudellisia riskejä ja nii-

den vaikutuksia valtion ja rahaston talouteen. Valtiovarainministeriölle tulee toimittaa **liitteen II–1** mukaiset laskelmat talousarvion ulkopuolisista valtion rahastoista.

Tuottavuustoimenpiteet

6.3.2 Ministeriöiden tulee sisällyttää kehusehdotuksiin keskeiset tuottavuutta lisäävät toimenpiteet ja niiden mahdolliset muutokset. Tuottavuutta lisäävien toimenpiteiden tarkoituksena on, että ne osaltaan johtavat valtion henkilöstömäärän pienenemiseen. Tämän periaatteen mukaan on ensinnäkin osoitettava, miten tuottavuustoimenpiteet vaikuttavat hallinnonalan henkilöstömäärään. Toiseksi kaikki lisähenkilöstötarpeet tulee ensisijaisesti pyrkiä toteuttamaan vapauttamalla hallinnonalan voimavaroja tuottavuuden lisäämisen ja muiden toimenpiteiden avulla ja kohdentamalla voimavarat lisähenkilöstöä tarvitseviin kohteisiin. Mikäli valtioneuvosto päättää muista kuin tuottavuuden nostoon liittyvistä syistä hallinnonaloilla tai niiden välillä toteutettavista, henkilöstövaikutuksiltaan merkittävistä rakenteen ja toiminnan muutoksista, nämä vaikutukset on kehusehdotuksissa ja talousarvioehdotuksissa eroteltava tuottavuuden muutoksen henkilöstövaikutuksista. Ministeriön tulee toimittaa edellä todettuja henkilöstömäärämuutoksia koskevat tiedot **liitelomakkeella II–2** hallinnonalansa kehusehdotuksen liitteenä. Henkilöstömäärä suunnitellaan ja sitä seurataan henkilötyövuosina. Henkilötyövuoden käsite ja laskentatapa on ohjeistettu valtiovarainministeriön 19.4.2007 antamassa ohjeessa². Momenttikohtaisia kehusehdotuksia mitoitettaessa tulee ottaa huomioon tuottavuuden edistämisen mahdollisesti edellyttämät investointitarpeet sekä tuottavuuskehityksen mukanaan tuomat säästöt.

Tietojärjestelmähankkeet

6.3.3 Ministeriön tulee toimittaa valtiovarainministeriölle tiedot hallinnonalansa tietojärjestelmien ja perustietotekniikan sekä tietoteknisen infrastruktuurin kehittämiseen tai hankintaan (ml. laajat käyttöpäalvelu- ja ylläpito-hankinnat) liittyvistä yhtä tai useampaa virastoa tai hallinnonala koskevista hankkeista, joiden kokonaiskustannukset kehyskaudella ovat yli 1 miljoonaa euroa. Tiedot toimitetaan hankkeittain käyttäen **liitettä II–3**.

6.4 Kehusehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle

Kehusehdotukset perusteluineen ja niihin liittyvine liitemuistioineen toimitetaan valtiovarainministeriön kehysten toimittamista koskevassa kirjeessä antamien tarkentavien ohjeiden mukaisesti.

7 Osa III – Talousarvioehdotus

7.1 Valtiontalouden kehysten noudattaminen

7.1.1. Talousarvioehdotus on laadittava noudattaen valtioneuvoston kehyspäätöksen yhteydessä tehtyjä ratkaisuja.

² Muilta osin ohje on voimassa soveltuvin osin. Ohje on saatavilla valtiovarainministeriön internet-sivuilta: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20080703TTSien/name.jsp

7.2 Bruttobudjetointi ja kohdentamisperusteet

- 7.2.1 Talousarvioehdotukset laaditaan bruttoperusteisesti, ellei jäljempänä toisin määrätä.
- 7.2.2 Menot ja tulot kohdennetaan noudattaen yleensä talousarvioasetuksen 5 a ja 5 b §:n säännöksiä. Jos niistä perustellusta syystä poiketaan, otetaan sovellettavasta kohdentamisperusteesta määräys momentin perustelujen päätösosaan tai, jos poikkeus koskee kokonaista talousarvion lukua, luvun päätösosaan.

Poikkeus pääsäännöstä – nettobudjetointi

- 7.2.3 Nettobudjetointia voidaan käyttää talousarviolain 3 a §:ssä säädetyin edellytyksin. Nettobudjetoitaessa tuloista vähennetään menot ja erotus merkitään nettomääräiseksi tuloarvioiksi tai määrärahaksi.
- 7.2.4 Viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja toiminnasta aiheutuvat menot budjetoidaan talousarviolain 3 §:n 1 momentissa säädetyistä bruttobudjetoinnista poiketen yleensä soveltamalla talousarviolain 3 a §:ssä tarkoitettua nettobudjetointia. Nettobudjetointiin sovelletaan lisäksi, mitä **liitteessä III-1** määrätään.

7.3 Tuloarviot

- 7.3.1 Ehdotukset tuloarvioiksi tulee esittää kaikille momenteille, joille tuloja arvioidaan kertyvän. Tuloarvioiden mitoituserusteet esitetään momentin selvitysosissa.
- 7.3.2 Keskeiset säännökset, joiden perusteella tulot kertyvät, mainitaan momentin selvitysosassa. Jos momentille halutaan kertyvän tuloja vain määrätyn säännöksen perusteella, säännökset on mainittava momentin päätösosassa.
- 7.3.3 Nettobudjetoitujen tuloarvioiden osalta noudatetaan nettobudjetoitavista menomomenteista annettuja määräyksiä. Toimintatulomomentti on nettobudjetoitu toimintamenomomentti, jolle arvioidaan kertyvän tuloja enemmän kuin menoja budjetoidaan.

7.4 Menojen budjetointi

Momenttijaon perusteet

- 7.4.1 Menojen laadun tai tehtävän mukaisessa budjetoinnissa noudatetaan, mitä talousarvioasetuksen 5 §:ssä säädetään. Sen lisäksi noudatetaan **liitteessä III-1** olevia määräyksiä.
- 7.4.2 Jos tiettyä yksilöityä käyttötarkoitusta varten on jo budjetoitu määräraha jollekin momentille, ei samaan käyttötarkoitukseen saa käyttää muuta käyttötarkoitukseltaan yleisempää määrärahaa, vaikka kyseessä olevaa yksilöityä käyttötarkoitusta ei käyttötarkoitukseltaan yleisemmän momentin perusteluissa olisikaan suljettu pois. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa, jos momentin päätösosassa on asiaa koskeva maininta.

- 7.4.3 Jos momentille on budjetoitu laadultaan erityyppisiä menoja, merkitään momentin numerotunnukseksi se, jonka sisältöä suurin osa momentille budjetoiduista menoista vastaa.
- 7.4.4 Toimintamenomomentille budjetoidaan yleensä yhden tai useamman viraston tai laitoksen toiminnasta aiheutuvat menot.

Määrärahalajin valintaperiaatteet

- 7.4.5 Määrärahalajia osoittava tunnus merkitään sulkuihin momentin nimikkeen jälkeen.
- 7.4.6 Määräraha budjetoidaan kiinteäksi, ellei erityisestä syystä määrärahaa merkitä arviomäärärahaksi tai siirtomäärärahaksi.
- 7.4.7 Arviomäärärahaksi saadaan merkitä meno, jonka määräytymisperusteet perustuvat lakiin tai muuhun velvoittavaan sitoumukseen niin, ettei eduskunnalla talousarviopäätöstä tehdessään ole harkintavaltaa menon yksityiskohtaisen määrän tai maksatusajankohdan suhteen. Tällaisia menoja ovat mm. sellaiset tulonsiirrot (siirtomenot), joiden yksityiskohtainen määrä ja maksatusajankohta perustuvat lakiin tai menot, joiden yksityiskohtainen määrä ja maksatusajankohta on valtuudella sidottu.
- 7.4.8 Perusteeltaan harkinnanvaraisia menoja ei saa budjetoida arviomäärärahaksi. Mikäli arviomäärärahaksi merkitylle momentille on budjetoitu meno, jonka määrän tai maksatusajankohdan suhteen viranomaisella on harkintavaltaa, on tällainen meno määriteltävä kiinteäksi merkitsemällä menon käyttötarkoitus ja suuruus momentin päätösosaan määreellä ”enintään”.
- 7.4.9 Virastojen toimintamenomäärärahat budjetoidaan 2-vuotisiksi siirtomäärärahoiksi. Määrärahat puolustusmateriaalihankintoihin, talonrakennuksiin, maa- ja vesirakennuksiin sekä laajoihin tietojärjestelmähankkeisiin budjetoidaan 2- tai 3-vuotisiksi siirtomäärärahoiksi, ellei käytössä ole valtuusmenettelyä, jolloin määräraha voidaan budjetoida myös arviomäärärahana.
- 7.4.10 Suuruudeltaan ja maksatusajankohdaltaan harkinnanvaraiset siirtomenot voidaan merkitä siirtomäärärahoiksi esimerkiksi avustuksen myöhäisen maksatusajankohdan, hankkeen viivästymisen tai muun vastaavan perustellun syyn vuoksi.

Arvonlisäveromenot

- 7.4.11 Virastojen ja laitosten kulutusmenoihin (momentit 01—28) ja reaalisijoitusmenoihin (momentit 70—79) sisältyvät arvonlisäveromenot budjetoidaan hallinnonalakohtaisesti momentille 29.
- 7.4.12 Siirtomenomomenteilta (30—69) maksettavat kulutus- ja investointimenot budjetoidaan arvonlisäverollisina. Perustellusta syystä siirtomenomomentilta maksettaviin kulutus- ja investointimenoihin liittyvät arvonlisäveromenot voidaan kuitenkin ao. siirtomenomomentin päätösosassa ehdottaa budjetoitavaksi hallinnonalan arvonlisäveromenomomentille 29. Siirtomenomomentin päätösosassa todetaan tällöin esimerkiksi seuraavasti: ”Momentilta maksettaviin kulutus- ja investointimenoihin liittyvät arvonlisäveromenot on

budjetoitu hallinnonalan arvonlisäveromenomomentille xx.xx.29.”. Jos kysymyksessä on aiemmin noudatetun budjetointikäytännön muutos, perustelumuistiossa on esitettävä, kuinka paljon siirtomenomomentilta tulee siirtää määrärahaa hallinnonalan arvonlisäveromenomomentille, jotta kyseinen talousarvion rakennemuutos olisi määrärahasoltaan neutraali.

7.5 Pääluokan luku- ja momenttirakenne

- 7.5.1 Talousarvioesityksessä kunkin pääluokan luku- ja momenttirakenne tulee muodostaa toimintojen johtamista palvelevaksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi siten, että samaan lukuun kootaan samaan aihekokonaisuuteen liittyviä asioita. Luvun momenteista tulee olla mahdollista kirjoittaa yhtenäiset lukuperustelut. Lukurakenteen tulee tukea selkeiden ja mielekkäiden tulostavoitteiden asettamista sekä tavoitteiden toteutumisen seuranta.
- 7.5.2 Lukujako voi perustua esimerkiksi lakisääteisiin toiminnallisiin kokonaisuuksiin tai palvelu- tai rahoitusjärjestelmäkokonaisuuksiin. Virastojen ja laitosten toimintamenomomentit voidaan myös ryhmitellä lukuihin virastojen toiminnan pääasiallisen tarkoituksen perusteella, jolloin momentit on ryhmitelty hallintovirastoihin, sääntely- ja valvontavirastoihin sekä tutkimus- ja kehittämisvirastoihin. Mahdollista on myös muodostaa ministeriön valmistelu- ja ohjausvastuulla olevia yhteiskuntapolitiikan lohkoja seuraava lukujako, jossa kunkin politiikkalohkon toteuttamiseen liittyvät määrärahat kootaan samaan lukuun.
- 7.5.3 Luvut numeroidaan 01, 10, 20, 30, 40, ..., 90. Lisälukuja voidaan käyttää tarvittaessa ja ne tulee numeroida 11, 21, 31, ..., 91. Luku 01 aloitetaan ministeriön toimintamenomomentilla 01. Luvussa voi olla useita toimintamenomomentteja. Tällöin ne numeroidaan juoksevasti numerotunnuksille 01—14. Eläkkeille on varattu momentit 15—17, puolustusmateriaalihankinnoille 18—19 ja muille kulutusmenomomentteille momentit 20—28. Arvonlisäveromenot budjetoidaan hallinnonalakohtaisesti momentille 29.

7.6 Talousarvioesityksen perustelut – kattavuus ja tarkoitus

Talousarvioesitys on ensisijaisesti ehdotus valtion varojen osoittamiseksi eri käyttötarkoituksiin. Talousarvioesityksen perustelujen tulee antaa oikea ja riittävä kuva valtion varojen käytön kohteista ja toiminnalle asetettavista tavoitteista. Perustelujen tulee tarjota hyvä pohja eduskunnan ja hallituksen päätöksenteolle. Niiden pitää sisältää tiiviisti vain talousarviossa tapahtuvan päätöksenteon kannalta merkityksellistä aineistoa.

7.7 Yleisperustelut

- 7.7.1 Yleisperusteluissa esitetään yhteenveto talousarvioesityksestä. Niihin ei sisällytetä sitoviksi tarkoitettuja kannanottoja. Yleisperusteluissa ei myöskään saa olla sellaisia linjauksia, jotka eivät sisälly yksityiskohtaisiin perusteluihin eli lähinnä menupuolen pääluokkiin. Yleisperusteluissa pyritään antamaan tiivis kuvaus talousarvioesityksen sisältämistä uusista ehdotuksista. Tämä tavoite on varsinkin hallinnonaloittaisilla jaksoilla. Ministeriö toimittaa ehdotuksen hallinnonalansa yleisperusteluiksi valtiovarainministeriön erikseen pyytämässä aikataulussa.

- 7.7.2 Yleisperusteluihin sisällytetään yhteenveto kustakin politiikkaohjelmasta, Kainuun hallintokokeilusta sekä peruspalvelubudjettitarkastelu, joka kattaa kuntataloutta koskevat lakisääteiset peruspalvelut ja arvion kokonaistaloudellisesta tilanteesta sekä tarkasteluja kuntatalouden tilasta erikokoisissa kunnissa ja maan eri osissa. Poikkeuksena pääsäännöstä yleisperusteluissa voi kuntataloutta koskevissa asioissa (mm. peruspalvelubudjettitarkastelu) olla sellaisia politiikkalinjauksia ja ehdotusten perusteluja, joita ei erikseen esitetä pääluokkaperusteluissa.
- 7.7.3 Yleisperusteluissa esitetään eduskunnan päätöksentekoa tukevia yhteenveto- ja taustatietoja talousarviosta. Talousarvion ulkopuolisten rahastojen yhteenvetotietoja varten asianomainen ministeriö toimittaa valtiovarainministeriölle **liitteen II-1** mukaiset tiedot esitysvuoden ja kahta sitä edeltävän vuoden osalta.
- 7.7.4 Edellä mainittujen tietojen lisäksi ministeriöllä tulee olla valmius valtiovarainministeriön pyytämien muiden yleisperusteluihin sisällytettävien toimialansa tietojen tuottamiseen.

7.8 Yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle ja toiminnalliselle tuloksellisuudelle asetettujen tavoitteiden esittäminen

- 7.8.1 Pääluokka- ja lukuperusteluiden tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus, jossa edetään yleisestä yksityiskohtaisempaan tietoon. Pääluokka-, luku- ja momenttiperusteluissa vaikuttavuustavoitteet ja toiminnalliset tulostavoitteet esitetään seuraavasti.
- 7.8.2 *Pääluokkaperustelujen* selvityksensä otetaan tärkeimmät yhteiskuntapolitiikan tavoitteet (yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ja niihin liittyvät tavoitteet kustannustehokkuudelle), joille muodostavat pohjan hallituksen asettamat strategiset tavoitteet. Tavoitteiden tulee olla johtamisen ja seurannan kannalta toimivia. Suositeltavaa on, että tavoitteita on vain muutama.
- 7.8.3 Pääsääntöisesti yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle asetettuja tavoitteita esitetään vain pääluokkaperusteluissa. Luku- ja momenttiperusteluissa esitetään näihin tavoitteisiin pääsemiseksi edellytettäviä tavoitteita toiminnalliselle tuloksellisuudelle.
- 7.8.4 Usean hallinnonalan vastuulle kuuluvissa asiakokonaisuuksissa keskeisimmät yhteiskunnalliset tavoitteet asetetaan siinä pääluokassa, jossa merkittävimmät määrärahat ovat. Poikkialueellisissa asioissa on syytä läpinäkyvyyden ja havainnollisuuden edistämiseksi viitata niihin muihin talousarvioesityksen osiin, joissa on samaan asiakokonaisuuteen kuuluvia määrärahoja. Ministeriöiden tulee tehdä yhteistyötä viittausten oikeellisuuden varmistamiseksi.
- 7.8.5 Yhteiskuntapoliittisista tavoitteista esitetään muutama indikaattori tai arviointikriteeri. Indikaattorit valitaan siten, että ne kuvaavat politiikan tuloksia tai hallinnon toiminnan tuloksia. Julkisen palvelutarjonnan volyymitiedot eivät ole yhteiskunnallisen vaikuttavuuden indikaattoreita, mutta niitä voidaan esittää kootusti pääluokkaperusteluissa.
- 7.8.6 *Lukuperusteluissa* esitetään kyseisen asiakokonaisuuden keskeiset toiminnalliset tavoitteet ja tarvittaessa tärkeimmät vaikuttavuustavoitteet. Vaikuttavuustavoitteita esitetään

korkeintaan muutama ja niistä tulee käydä ilmi niiden yhteys pääluokkatason vaikuttavuustavoitteisiin. Tavoitteista tulisi esittää indikaattoreita tai arviointikriteerejä. Indikaattorit kootaan taulukkoon, jossa esitetään aikasarjana niiden toteumatietoja sekä tavoitteita tai arvioita niiden kehityksestä. On tärkeää esittää selkeästi, miten tavoitteiden saavuttamista edistetään talousarvion yhteydessä tehtävillä päätöksillä sekä valtion omalla ja valtion rahoittamalla toiminnalla.

- 7.8.7 *Momenttiperusteluissa* selostetaan, millä keskeisimmillä toimenpiteillä tai toiminnallisen tuloksellisuuden tavoitteilla pyritään pääluokka- tai lukuperusteluissa esitettyihin vaikuttavuustavoitteisiin. Tulostavoitteet rajataan vain olennaisimpiin. Niiden tulee olla toiminnan johtamisen ja perusteltavuuden kannalta tarkoituksenmukaisia. Tavoitteet esitetään soveltuvin osin taulukkomuodossa aikasarjoina.
- 7.8.8 Tulostavoitteet tulee mahdollisuuksien mukaan esittää vuositaso- tunnuslukuina, jotka perustuvat mittaamiseen tai systemaattiseen arviointiin. Tulostavoitteet tulee esittää mahdollisuuksien mukaan myös trendeinä esim. aiempien vuosien rinnakkaisvertailujen tai muutosprosenttien avulla.
- 7.8.9 Osasto-, pääluokka-, luku- ja momenttitason perusteluista on määrätty tarkemmin seuraavissa luvuissa.

7.9 Talousarvioehdotuksen tuloarvioiden osastoperustelut

- 7.9.1 Osaston perusteluissa on yleensä vain *selvitysosa*. Osastoperusteluissa esitetään kokonaisuuden tasolla kuvaus olennaisista tuloarvioihin vaikuttavista tekijöistä sekä verojen osalta veropolitiikan tavoitteet. Osaston tuloarviot esitetään taulukkona luvuittain ja momenteittain eriteltyinä.

7.10 Talousarvioehdotuksen pääluokkaperustelut

- 7.10.1 Pääluokan perusteluissa on yleensä vain *selvitysosa*. Pääluokkaperusteluissa voi olla *päätososa*, jossa voi olla yksittäisiä päätöksiä kuten valtuuksia tai koko pääluokkaa koskevia ratkaisuja esimerkiksi määrärahojen käytöstä siltä osin kuin niitä ei ole voitu sisällyttää talousarvioesityksen yksityiskohtaisten perusteluiden yleisiin määräyksiin tai luku- tai momenttiperusteluiden päätösosaan.
- 7.10.2 Pääluokkaperusteluissa esitetään lyhyt toimintaympäristön kuvaus.
- 7.10.3 Pääluokkaperusteluiden lopussa esitetään osana *selvitysosaa* tiedot pääluokan valtuuksista esitysvuodelta ja talousarviovuodelta sekä määrärahoista ja henkilötyövuosimäärästä esitysvuodelta, talousarviovuodelta ja edelliseltä vuodelta seuraavasti:
- Pääluokan valtuudet esitetään taulukkona momenteittain eriteltyinä **liitteen III–6** esimerkin mukaisesti. Valtuuksien käytöstä aiheutuvat menot ja määrärahatarpeet esitetään taulukkona **liitteen III–6** mukaisesti (taulukkomalli B).
 - Pääluokan määrärahat esitetään taulukkona luvuittain ja momenteittain eriteltyinä.

- Pääluokan henkilötyövuosien kokonaismäärä esitetään taulukkona. Pääluokkaperusteluihin sisällytetään lisäksi yhteenveto tuottavuusohjelman vaikutuksista hallinnonalalla esitysvuonna (mm. tuottavuustoimenpitein aikaansaatavan henkilöstövähennyksen määrä sekä tuottavuusohjelman johdosta tehtävien määrärahavähennyksen yhteismäärä). Pääluokkaperustelujen selvitysosaa sisällytetään lisäksi ministeriön välttämättömäksi katsoma ehdotus hallinnonalan tuottavuusohjelman tavoitteesta poikkeamiseksi. Selvitysosassa esitetään tällöin myös, mihin momenttiin muutos kohdistuu sekä mistä lainsäädännöllisestä, toiminnallisesta tai muusta syystä johtuen tavoitteesta on välttämätöntä poiketa.

7.10.4 Pääluokkaperusteluihin sisällytetään yhteenvetotarkastelu sukupuolivaikutuksiltaan merkittävästä talousarvioesitykseen liittyvästä toiminnasta.

7.11 Talousarvioehdotuksen lukuperustelut

7.11.1 Luvun perusteluissa on *päätösosa*, jos se on tarpeellinen lukuun ryhmiteltyjä määrärahoja, valtuuksia tai tuloarvioita yhteisesti koskevien talousarviopäätösten esittämiseksi.

7.11.2 Luvun perusteluissa on lisäksi *selvitysosa*. Lukuperusteluissa esitetään yleensä ministeriön asettamat yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja hallinnonalan toiminnallista tuloksellisuutta koskevat tulostavoitteet luvun tarkoittamalla politiikkasektorilla tai muussa kokonaisuudessa.

7.11.3 Jos lukuperusteluissa esitetään virasto- tai laitoskohtaisia tulostavoitteita, noudatetaan niiden esittämisessä momenttiperusteluista annettuja määräyksiä.

7.12 Talousarvioehdotuksen momenttiperustelut

7.12.1 Talousarvioehdotuksessa esitetään jokaiselta momentilta ehdotus *päätösosaksi* sekä yleensä ehdotus *selvitysosaksi*.

7.12.2 *Päätösosaan* kuuluu momentin numerotunnus, momentin nimike, määrärahalajia osoittava tunnus ja määrärahan käyttötarkoitus. Määrärahoissa momentin numerotunnuksen kaksi viimeistä merkkiä kuvaavat menon taloudellista laatua.

7.12.3 Momentin määräraha/tuloarvio esitetään tuhannen euron tarkkuudella.

7.12.4 Momentin *päätösosaan* merkitään sitoviksi tarkoitettut määrärahojen käyttöä koskevat ehdot, määräykset ja valtuuslausekkeet. Lisäksi momentin päätösosaan merkitään:

- vakiosisältöisissä momenteissa määrärahan vakiosisällön lisäksi sallittu muu käyttötarkoitus (vakiosisältöisiä momenteja ovat toimintamenomomentit sekä momentit 29, 70, 74—75, 76 ja 77—79);
- budjetoinnissa käytetty kohdentamisperuste silloin kun se poikkeaa talousarvioasetuksessa säädetystä kohdentamisperusteesta. Jos momentin määrärahan kohdentamisperuste poikkeaa asetuksessa säädetystä kohdentamisperusteesta vain osittain, merkitään päätösosaan, miltä osin poikkeavaa kohdentamisperustetta on käytetty.

Talousarvioasetuksen mukaan valtioon palvelussuhteessa olevan loma-ajan palkka ja lomarahat voidaan kohdentaa myös maksuun perustuen. Valtion antamat lainat on kohdennettu maksuperusteella, ellei asianomaisen momentin perusteluiden päätösosassa ole toisin mainittu;

- määrärahan mahdollinen käyttösuunnitelma (laki valtion talousarviosta, 9 §);
- määrärahalajin (kiinteä, arvio- tai siirtomääräraha 2 v tai 3 v) muutokset, jos lisätalousarviossa ehdotetaan muutettavaksi määrärahalajia.

- 7.12.5 Määrärahan käyttötarkoitus tulee esittää täsmällisesti ja selkeästi. Jos käyttötarkoituksia on useita, ne numeroidaan. Jos käyttötarkoitus perustuu lainsäädäntöön, tulee käyttötarkoituksen yhteydessä viitata ao. säädökseen. Säädöstä ilmoitettaessa ei ilmoiteta säädös-
muutoksia, vaan ainoastaan alkuperäisen säädöksen nimi ja säädöskokoelman numero.
- 7.12.6 Momentin vakiosisällön lisäksi sallittu käyttötarkoitus ilmaistaan: ”Määrärahaa saa käyttää myös...”
- 7.12.7 Haluttaessa rajoittaa määrärahan käyttötarkoitus ainoastaan viitatus säädöksen tai säännöksen budjetointihetkellä voimassa olevaan muotoon, on tästä mainittava *päätösosassa* erikseen.
- 7.12.8 Ehdotettavat rakennemuutokset merkitään momentin nimikkeen yhteyteen siten, että momentin numerotunnuksen jälkeen tulee sulkuihin yhdistettävä momentti, jaettava momentti tai näiden osa (esim. 29.10.70 ja 29.12.70, osa). Tällöin vertailuluvuissa on otettu huomioon kyseisten momenttien yhdistäminen ja/tai jakaminen. Momentin numerotunnuksen muutokset merkitään esim. seuraavasti 01. (29.10.21).
- 7.12.9 Momentin *selvitysosassa* tulee aina mainita:
- 1) tulon kertymäperusteiden olennaiset muutokset edellisen varsinaisen talousarvion päätösosaan verrattuna,
 - 2) momentin määrärahan tai käyttötarkoituksen muutokset edellisen varsinaisen talousarvion päätösosaan verrattuna mukaan lukien määrärahojen/henkilötyövuosien siirrot momentilta toiselle. Määrärahojen/henkilötyövuosien siirrot merkitään lisäyksenä/vähennyksenä selvitysosassa. Määrärahojen mitoituksen muutosta koskevat tiedot esitetään taulukkomuodossa **liitteen III–2** esimerkistä ilmenevällä tavalla. Tiedot voi esittää tekstimuodossa, jos mitoitusmuutoksia on vain yksi. Talousarvioehdotuksen perusteluissa taulukko sijoitetaan momentin selvitysosan loppuun ennen vertailulukuja. Taulukon tiedot palvelevat lähinnä talousarvioesityksen valmistelua ja niitä otetaan esitykseen tarvittaessa. Vain olennaisista muutoksista esitetään lisäksi tekstimuotoiset perustelut.
 - 3) määrärahan tai tuloarvion mitoitukseen tai päätösosan sisältöön muuten vaikuttavat talousarvioesitykseen liittyvät hallituksen esitykset laeiksi (ns. budjettilait),
 - 4) momentin nimikkeen muutokset,

- 5) määrärahalajin (kiinteä, arvio- tai siirtomääräraha 2 v tai 3 v) muutokset (lisätalousarvion osalta määrärahalajin muutokset esitetään kuitenkin päätösosassa, ks. edellä).

Perustelujen tulee olla oikeassa suhteessa määrärahaehdotuksen määrään tai asian yleiseen merkitykseen. Jos asiakokonaisuus on yleiseltä merkitykseltään vähäinen, perustelut laaditaan suppeiksi. Perustelutekstien määrän tulee heijastaa asian taloudellista ja poliittista merkitystä sekä talousarviopäätöksenteon roolia asiassa. Jos on kysymys perustellaan täysin lakisääteisestä menosta eikä säädösmuutoksia ehdoteta, tarvetta laajoihin perusteluihin ei ole.

Tuloarviot

- 7.12.10 Tuloarvionmomentteja koskee soveltuvin osin em. menomomentteja koskevat määräykset. Tuloarvionmomentin *selvitysosa* sisältää kuvauksen ao. tulolajista ja, silloin kun tulojen kehityksen kuvaamiseksi on tarpeen, lyhyen kuvauksen tulopohjan kehityksestä ja muista tuloarvioon vaikuttavista seikoista. Tarvittaessa voi käyttää taulukoita.

Toimintamenoihin tarkoitettu määräraha

- 7.12.11 Kun viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja toimintamenot on bruttobudjetoitu, noudatetaan soveltuvin osin seuraavia määräyksen kohtia.
- 7.12.12 Jos nettobudjetoidulle toimintamenomomentille tai tuloarvioon sisältyvälle toimintatulomomentille on nettoutettu vain osa tuloista tai menoista, on momentin *päätösosassa* yksilöitävä, mitkä tulot tai menot momentille on nettoutettu tai jätetty nettouttamatta.
- 7.12.13 Nettobudjetoidun toimintameno- tai toimintatulomomentin *selvitysosassa* esitetään momentille budjetoidut tulot ja menot taulukkomuodossa **liitteen III–2** esimerkistä ilmenevällä tavalla. Bruttotuloina otetaan huomioon myös muulta talousarvion momentilta viraston tai laitoksen toimintamenoihin nettoutettava osa. Toimintamenomomentille budjetoidut tulot ja menot eritellään tarkemmin momentin liitemuistiossa (ks. kohta 7.17.4).
- 7.12.14 *Selvitysosaan* sisällytetään taulukko tai teksti, jossa viraston tai laitoksen koko toiminnasta esitetään esitysvuoden tulot ja menot sekä tärkeimmät tulostavoitteet:
- 1) taloudellisuudelle, tuottavuuden kehitykselle sekä maksullisen toiminnan kannattavuudelle (*toiminnallinen tehokkuus*),
 - 2) suoritteiden määrälle ja aikaansaataville julkishyödykkeille sekä palvelukyvyille ja suoritteiden ja julkishyödykkeiden laadulle samoin kuin vaikutuksille yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kehitykseen (*tuotokset ja laadunhallinta*); sekä
 - 3) tarvittaessa henkisten voimavarojen hallinnalle.

Samassa yhteydessä esitetään vertailutietoina edellisen tilinpäätöksen tiedot sekä arvio kuluvan vuoden toteumatiedoista.

Maksullinen toiminta

7.12.15 Maksullisen toiminnan tulot ja menot budjetoidaan joko bruttomääräisenä tulomomentille ja menomomentille tai nettomääräisenä toimintameno- tai toimintatulomomentille. Maksullista toimintaa on valtion maksuperustelaissa (150/1992) tai vastaavissa erityislaeissa tarkoitetun suoritteen luovutus. Maksullisen toiminnan tuloihin rinnastetaan virastojen ja laitosten vastaanottama sponsorirahoitus sekä varsinaisen maksulainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle jäävä, pelkästään virastojen ja laitosten välillä harjoitettava maksullinen toiminta (esim. valtion sisäisen palvelukeskuksen tulot asiakasvirastoiltaan).

7.12.16 Jos maksullisten suoritteiden hintojen alentamiseen on tarkoitus käyttää maksuperustelain 7 §:n mukaista hintatukea, on tuen määrä ja käyttötarkoitus esitettävä momentin *päätösosassa* muodossa ”Määrärahasta saa käyttää...maksullisen toiminnan hintojen alentamiseen enintään 000 euroa.” *Selvitysosassa* on esitettävä perusteet hintatuen käytölle. Hintatukea voidaan käyttää enintään sen verran, että suoritteesta varainhoitovuonna saatava tulo yhdessä hintatuen kanssa riittää kattamaan suoritteen tuottamisesta varainhoitovuonna aiheutuneet erillismenot.

7.12.17 Jos maksullisen toiminnan tuotot ovat vuositasolla yli 5 miljoonaa euroa, maksullisesta toiminnasta esitetään momentin *selvitysosassa* maksullisen toiminnan tuotot, mahdollinen hintatuki ja kustannusvastaavuus tuhansina euroina ja prosenttiosuutena tuotoista. Tällöin talousarvioehdotukseen laaditaan suoriteryhmittäin **liitteen III-3** mukainen kustannusvastaavuuslaskelma.

Tiedot on esitettävä suoriteryhmittäin myös jos:

- 1) valtion maksuperustelakiin tai muihin säädöksiin perustuvien julkisoikeudellisten suoritteiden maksut määrätään alle omakustannusarvon, tai
- 2) suoritteiden hintojen alentamiseksi on esitetty käytettäväksi hintatukea.

Tietoja ei kuitenkaan tarvitse esittää talousarvioehdotuksessa, jos julkisoikeudellisten suoritteiden ennakoitu alijäämä tai maksuperustelain 7 §:n mukainen hintatuki on suuruudeltaan enintään 500 000 euroa.

7.12.18 Maksullisesta toiminnasta on erikseen *selvitysosassa* esitettävä suluissa (tietoja ei oteta varsinaiseen talousarvioesitykseen):

- 1) arvio maksulliseen toimintaan käytettävistä henkilötyövuosista;
- 2) tiedot hankkeista (hankkeen nimi, arvioidut tulot ja kustannusvastaavuus), joihin on tarkoitus soveltaa talousarvioasetuksen 5 b §:n mukaista osakohdennusmenettelyä.

Yhteisrahoitteinen toiminta

7.12.19 Yhteisrahoitteista toimintaa on sellainen toiminta, johon saadaan rahoitusta joko valtion ulkopuolelta tai toiselta virastolta tai laitokselta ilman velvoitetta luovuttaa rahoittajalle välitöntä vastiketta. Jos yhteisrahoitteisen toiminnan tulot ovat vuositasolla yli 5 miljoonaa euroa, yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuudesta (omarahoitusosuus-

desta) esitetään tiedot momentin *selvitysosassa* käyttäen **liitteen III–4** mukaista kustannusvastaavuuslaskelmaa (laskelma omarahoitusosuudesta).

Siirtomenoihin tarkoitettu määräraha

- 7.12.20 Määrärahat valtionavustuksiin ja muihin harkinnanvaraisiin valtion tukiin budjetoidaan siten, että eduskunta voi talousarviossa päättää harkinnanvaraisen tuen tai tuen harkinnanvaraisen osan enimmäismäärästä.
- 7.12.21 Siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *päätösosassa* esitetään:
- valtionavustuksen tai muun valtion tuen käyttötarkoitus,
 - tarvittaessa erittely saajista, joille valtionavustusta tai muuta valtion tukea voidaan tai on tarkoitus myöntää,
 - tarpeelliset avustuksen tai muun tuen käyttöä ja käytön ehtoja koskevat, eduskunnan päätöksiksi tarkoitetut määräykset.
- 7.12.22 Siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *selvitysosassa* esitetään:
- tukijärjestelmän tarkoitus, laajuus, kohderyhmät ja säädösperusta,
 - tukijärjestelmän liittyminen muihin tuki- ja etuisuusjärjestelmiin,
 - tukijärjestelmää koskevat yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ja lisäksi mahdolliset tavoitteet rahoitettavan toiminnan toiminnalliselle tehokkuudelle sekä tuotoksille ja laadunhallinnalle, tai ainakin eduskunnan päätöksenteon ja siirtomenoilla osaksi rahoitettavan toiminnan kehityksen arvioinnin edellyttämät olennaiset tiedot toiminnallisesta tehokkuudesta sekä tuotoksista ja laadunhallinnasta. Tavoitteet ja tiedot esitetään siltä osin kuin näitä tietoja ei ole esitetty pääluokka- tai lukuperusteluissa.

Sijoitusmenoihin tarkoitettu määräraha

- 7.12.23 Reaalisijoitusmenoihin tarkoitettua määrärahaa sisältävän momentin *selvitysosassa* esitetään:
- miten sijoitusmenolla edistetään yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä selvitetään investoinnin tai muun sijoituksen yhteiskuntataloudellisia tai muita taloudellisia hyötyjä sekä muita vaikutuksia. Tavoitteet ja tiedot esitetään siltä osin kuin niitä ei ole esitetty pääluokka- tai lukuperusteluissa;
 - investoinneista investoinnin tai investointiohjelman hankintameno ja taloudellinen käyttöaika sekä arvio vuotuisten ylläpitomenojen ja -tulojen muutoksista;
 - investointihankkeen rahoitussuunnitelma, josta ilmenee investointimenojen maksamisen aikataulu ja investointihankkeeseen saatava mahdollinen muu rahoitus hankkeeseen osallistuvilta;
 - muut eduskunnan päätöksenteon kannalta olennaiset tiedot.

Merkittävien investointihankkeiden tiedot esitetään mahdollisuuksien mukaan taulukon muodossa ja esittämisessä käytetään hyväksi **liitteen III-5** Investointihankkeet -lomaketta tai vastaavaa esittämistapaa.

- 7.12.24 Talonrakentamiseen budjetoitujen määrärahojen *päätososan* käyttösuunnitelmassa yksilöidään hankkeet, joiden kustannusarviot ovat yli 5 miljoonaa euroa. Muut hankkeet esitetään yhtenä summana käyttösuunnitelman Pienehköt työt -kohdassa. Käyttösuunnitelmassa yksilöidyistä hankkeista esitetään tiedot myös **liitteen III-5** Investointihankkeet -lomakkeella.
- 7.12.25 Valtion varoista myönnettäviin lainoihin osoitettua määrärahaa sisältävän momentin *päätosassa* esitetään:
- myönnettävien lainojen käyttötarkoitus,
 - tarvittaessa erittely siitä, kenelle lainaa voidaan tai on tarkoitus myöntää,
 - maininta lainan pääomaehtoisuudesta, jos lainaa on tarkoitus myöntää myös osakeyhtiölaissa tarkoitettuna oman pääoman ehtoisena lainana,
 - yleiset perusteet lainan muuttamisesta avustukseksi tai yleiset perusteet maksuvapautuksen myöntämiselle sekä avustukseksi muutettavien tai maksuvapautuksen piiriin tulevien lainojen enimmäismäärä,
 - tarpeelliset muut lainan käyttöä ja käytön ehtoja koskevat, eduskunnan päätöksiksi tarkoitetut määräykset.

7.13 Valtuudet

Valtuusmenettelyn perusteet

- 7.13.1 Sopimuksen tai sitoumuksen tekeminen tai valtion sitominen menoon muulla tavalla edellyttää, että kyseiseen tarkoitukseen on käytettävissä eduskunnan myöntämää määrärahaa tai valtuutta.
- 7.13.2 Valtuudella tarkoitetaan talousarviossa annettua määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajoitettua oikeutta sitoutua menoihin, joita varten tarvittavat määrärahat otetaan seuraavien vuosien talousarvioihin. Valtuusmenettelystä säädetään perustuslain 85 §:n 3 momentissa

ja talousarviolain 10 §:n 1 momentissa³. Pelkästään talonrakennushankkeita koskevista valtuuksista säädetään lisäksi talousarviolain 10 §:n 2 momentissa⁴.

- 7.13.3 Virastojen ja laitosten normaaliin toimintaan kuuluvia pitkäaikaisia sopimuksia ja sitoumuksia koskee, mitä **liitteen III–1** toimintamenomäärärahoja käsittelevässä kohdassa määrätään. Näissä tilanteissa toimintamenomomentille ei oteta erillistä valtuutta.
- 7.13.4 Valtuuksien käytöstä valtiolle aiheutuvat menot sekä keskeiset välilliset vaikutukset tulee ottaa huomioon toiminta- ja taloussuunnittelussa sekä kehys- ja talousarviovalmistelussa.

Valtuuden ottaminen talousarvioon

- 7.13.5 Valtuutta esitetään sen varainhoitovuoden talousarvioon, jonka aikana valtuuteen perustuviin menoihin tai sopimuksiin voidaan suunnitellusti sitoutua.
- 7.13.6 Valtuus myönnetään luvun tai momentin päätösosaan otettavassa *valtuuslausekkeessa*. Valtuuslausekkeessa tulee selkeästi ilmaista valtuuden käyttötarkoitus sekä määrä, jota vastaaviin menoihin tai sopimuksiin voidaan valtuuden perusteella sitoutua.
- 7.13.7 *Valtuuden käyttötarkoituksesta* esitetään päätöksenteon kannalta oleelliset tiedot. Käyttötarkoitusta koskevissa tiedoissa yksilöidään mm. valtuudessa tarkoitettujen sitoumusten laji sekä se toiminta, kehittämisohjelma, hankekokonaisuus tai hanke, jota varten valtuus myönnetään.
- 7.13.8 *Valtuuden määränä* ilmoitetaan valtuuden käytöstä valtiolle aiheutuvien talousarviomenojen euromäärä. Poikkeustapauksissa valtuuden määrä voidaan ilmaista myös kappalemääränä tai muuna määränä, joka selkeästi kuvaa valtuuden perusteella tehtävän sopimuksen tai annettavan sitoumuksen laajuutta. Korkotukilainavaltuuksista ilmoitetaan yleensä varainhoitovuonna myönnettäviksi arvioitavien korkotukilainojen euromäärä.
- 7.13.9 Tavaroiden, palvelujen tai rakennusurakoiden hankintaan tarkoitettujen valtuuksien (kuten tilausvaltuuksien) euromäärää budjetoitaessa otetaan huomioon vain hankinnasta hankinnan tekeväälle virastolle tai laitokselle aiheutuvat lisämenot. Olemassa olevien resurssien (esim. vakinainen henkilöstö), joita varten virastolle tai laitokselle myönnetään

³ Suomen perustuslaki (731/1999) 85 § 3 mom.: ”Talousarviossa voidaan antaa määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajoitettu valtuus sitoutua varainhoitovuonna menoihin, joita varten tarvittavat määrärahat otetaan seuraavien varainhoituvuosien talousarvioihin.”

Laki valtion talousarviosta (423/1988) 10 § 1 mom.: ”Tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä voidaan myöntää määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuus tehdä sopimuksia ja antaa sitoumuksia, joista aiheutuvia menoja varten tarvittavat määrärahat otetaan joko kokonaan tai puuttuvilta osiltaan myöhempisiin tulo- ja menoarvioihin. Valtuutta saadaan käyttää sen varainhoitovuoden aikana, jonka tulo- ja menoarvioon se on otettu.”

⁴ Laki valtion talousarviosta (423/1988) 10 § 2 mom.: ”Valtion talonrakennushankkeesta, josta on tulo- ja menoarvion perusteluissa esitetty laajuus- ja kustannusarviot, saadaan varainhoitovuonna tehdä sellaisia rakentamista koskevia sopimuksia, joista aiheutuvia menoja varten tarvittavat määrärahat otetaan joko kokonaan tai puuttuvilta osiltaan myöhempisiin tulo- ja menoarvioihin. Milloin talonrakennushankkeen laajuus- ja kustannusarviot on esitetty siirtomäärärahan perusteluissa, on mainittu sopimuskenteko-oikeus voimassa niin kauan kuin siirtomääräraha saadaan käyttää. Laajuus- tai kustannusarvion ylittävään hankkeeseen saadaan sitoutua vain, jos suunnittelutietojen tarkentumisesta, olosuhteiden muutoksesta tai muusta sellaisesta syystä johtuva hankkeen laajuuden tai kustannusten tarkistuminen edellyttää arvion ylittämistä ja kustannukset ovat kohtuulliset.”

toimintameno- tai muuta määrärahaa, käytöstä aiheutuvia kustannuksia (kuten vakinaisen henkilöstön työajan käyttö, yleiskustannukset ym.) ei oteta huomioon hankinnan suorittamiseksi tarvittavaa euromäärää budjetoitaessa. Myöskään hankinnasta sen käyttöönoton jälkeen aiheutuvia välttämättömiä käyttö- ja ylläpitomenoja kuten ostettuja korjaus- ja kunnossapitopalveluja sekä erilaisia käyttöoikeusmaksuja ei oteta huomioon valtuuden mitoituksessa, vaan ne budjetoidaan osana viraston tai laitoksen normaalia toimintaa viraston tai laitoksen toimintameno- tai muulle momentille (vrt. kohta 7.13.3).

- 7.13.10 Lisämenot sisällytetään hankintavaltuuteen ensisijaisesti bruttomääräisinä, vaikka hankintaa varten mahdollisesti saatava ulkopuolinen rahoitus (esim. kansallinen tai EU-tuki tai kunnan rahoitusosuus) vähennetään nettobudjetoidulla momentilla momentin määrärahatarpeesta. Ehdotus menettelystä poikkeamiseksi tulee perustella.
- 7.13.11 Jos hankinnan ja sen euromäärän yksilöiminen saattaisi vaarantaa viraston tai laitoksen mahdollisuuksia edullisiin hankintoihin julkisuuslain 24 §:n 17 kohdassa tarkoitetulla tavalla, ministeriö voi laatia samanlaatuista hankinnoista (esim. tietyt tietojärjestelmä-hankkeet) yhteisen hankintavaltuuden, jossa yksittäisten hankintojen euromäärää ei eritellä. Jos tällaisia hankintoja on pääluokassa vain yksi, ministeriö voi ehdottaa hankinnan sisällyttämistä vastaavaan kaikkia hallinnonaloja koskevaan yhteiseen hankintavaltuuteen. Samaan hankintavaltuuteen voitaneen ongelmitta sisällyttää vain samanlaatuisia hankintoja, koska valtuuden on oltava käyttötarkoitukseltaan riittävän rajoitettu (PL 85.3 §).
- 7.13.12 Jos luvun tai momentin päätösosassa myönnetään valtuutta useampaan käyttötarkoitukseen, valtuudet ja niiden määrät eritellään valtuuslausekkeessa tai päätösosan erillisessä valtuuksien käyttöerittelyssä numeroimalla.
- 7.13.13 Ministeriöiden tulee koota pääluokkaperustelujen selvitysosaan yhteenveto valtuuksista **liitteen III–6** esimerkin mukaisesti.

Edelliseltä varainhoitovuodelta käyttämättä jääneen valtuuden uusiminen

- 7.13.14 Valtuus on (siirtomäärärahan perusteluissa myönnettyjä talonrakennushankevaltuuksia lukuun ottamatta) käytettävissä ainoastaan sen varainhoitovuoden aikana, jonka talousarviossa valtuus on myönnetty. Edelliseltä varainhoitovuodelta käyttämättä jäänyt valtuus on kuitenkin mahdollista uusia kokonaan tai osittain, jos uusimiselle on perusteltu syy⁵. Uusiminen esitetään ao. luvun tai momentin päätösosassa. Perustelu uusimiselle esitetään ao. luvun tai momentin selvitysosassa.

Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot ja määrärahatarpeet

- 7.13.15 Valtuuden käytöstä aiheutuvista talousarviomenoista tulee esittää selvitys, josta ilmenevät varainhoitovuoden menot ja seuraavien vuosien määrärahatarpeet (*menoselvitys*). Menoselvitys laaditaan taulukkona valtuuksittain eriteltynä **liitteen III–7** mukaisesti.

⁵ Edellisenä vuonna käytetyksi merkittyä, mutta myöhemmin peruuntunutta valtuutta ei ole enää mahdollista uusia. Tällaisen peruuntuneen valtuuden tilalle on talousarvioehdotuksessa esitettävä tarvittaessa uutta valtuutta samaan käyttötarkoitukseen.

- 7.13.16 Menoselvitys sisällytetään asianomaisen luvun tai momentin selvitysosaa. Menoselvitys voidaan esittää selvitysosan sijasta päätösosassa, jos se on valtuuden käytön sekä käytöstä aiheutuvien menojen ohjaamisen kannalta tarpeellista. Päätösosaan otettuna menoselvitys on valtuuden käyttötarkoitusta ja määrää rajoittava osa valtuuslauseketta.
- 7.13.17 Valtuuden käytöstä aiheutuvat menot otetaan talousarvioon noudattaen talousarvioasetuksen 5 a ja 5 b §:ssä kohdentamisesta annettuja säännöksiä. Jos valtuuden käytöstä aiheutuviin menoihin liittyy ennakkomaksuja, ne budjetoidaan maksuperusteella. Tällöin kohdentamisperusteesta poikkeamisesta tulee mainita asianomaisen momentin perustelujen päätösosassa.
- 7.13.18 Valtuuden käyttöön liittyvät menot merkitään kiinteäksi, arvio- tai siirtomäärärahaksi noudattaen määrärahalajin valintaa koskevia yleisiä määräyksiä.
- 7.13.19 Ministeriöiden tulee koota pääluokkaperustelujen selvitysosaa yhteenveto valtuuksien käytöstä aiheutuvista menoista ja määrärahatarpeista **liitteen III–6** mukaisesti (taulukkomalli B).

Muut valtuuksia koskevat määräykset

- 7.13.20 EU:n rakennerahastojen myöntämisvaltuutta on käsitelty kokonaisuudessaan seuraavan luvun yhteydessä.

7.14 EU:n talousarviosta Suomen valtion talousarvioon tai sen ulkopuolelle tulevat tulot ja vastaaviin tarkoituksiin osoitettavat menot

Euroopan maatalouden tukirahasto (maataloustukirahasto), Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (maaseuturahasto) ja Euroopan kalatalousrahasto (EKTR)

- 7.14.1 Maataloustukirahastosta varainhoitovuonna kertyviä tuloja tuloutetaan sekä Maatalouden interventiorahastoon että talousarvioon. Talousarvioon tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.01 (EU:n maataloustukirahastosta saatavat tulot). Samalle momentille tuloutetaan myös EU:n sokerirahastosta, joka on osa maataloustukirahastoa, saatavat tulot. Talousarvioon tuloutettavaa osuutta vastaavat menot budjetoidaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle. Asianomaisilla menomomenteilla tulee selvästi eritellä momentin selvitysosassa EU:n osuus ja kansallinen osuus. Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvien tehtävien EU-osuus tuloutuu Ahvenanmaan talousarvioon, josta myös rahoitetaan kokonaismenot. Momentille 12.30.01 budjetoidaan myös maidon maakiintiön ylitykseen liittyvät tuottajilta perittävät maksut. Nämä maksut otetaan huomioon EU:lta saatavaa tukea vähentävänä eränä.
- 7.14.2 Maaseuturahastosta varainhoitovuonna kertyviä tuloja tuloutetaan sekä Maatilatalouden kehittämisrahastoon. Talousarvioon tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.02 (Maaseudun kehittämiseen saatavat tulot EU:lta). EU:n maaseuturahasto osallistuu Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman rahoitukseen. Talousarvioon tuloutettavaa osuutta vastaavat menot budjetoidaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle. Jos kansallinen osuus ja EU:n osuus on budjetoitu samalle menomomentille, momenteilla tulee selvästi eritellä momentin selvitysosassa EU:n osuus ja

kansallinen osuus. Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvien tehtävien EU-osuus tuloutuu Ahvenanmaan talousarvioon, josta myös rahoitetaan kokonaismenot.

7.14.3 Euroopan kalatalousrahastosta (EKTR) tuloutettava osuus budjetoidaan momentille 12.30.03 (Elinkeinokalatalouden kehittämiseen saatavat tulot EU:lta). EU:n rahoitusosuuksia vastaavat menot ja valtion osuus budjetoidaan momentille 30.40.62 (Elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen). Suomen elinkeinokalatalouden toimintaohjelma vuosiksi 2007—2013 kattaa myös Ahvenanmaan. Koko ohjelman ja siten myös Ahvenanmaan osuus EU:lta saatavista tuloista tuloutetaan momentille 12.30.03, vastaavasti Ahvenanmaalle maksetaan momentin 30.40.62 määrärahasta sen EU-osuutta vastaava osuus. Ahvenanmaa osoittaa tarvittavan kansallisen osuuden omassa talousarviossaan.

Euroopan rakennerahastojen ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) EU:n rahoitusosuudet ja vastaavat Suomen valtion rahoitusosuudet

7.14.4 Valtion talousarvioon budjetoidaan bruttoperiaatteen mukaisesti kaikki EU:n rakennerahastoista ohjelmakauden 2007—2013 alueellinen kilpailukyky- ja työllisyystavoitteen sekä Euroopan alueiden välisen yhteistyön tavoitteen mukaisesti tuloutettavat tulot ja maksettavat menot. Euroopan alueiden välisen yhteistyön tavoitteen sekä Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) tulot ja menot budjetoidaan talousarvion kautta, mikäli niiden hallintomalli sitä edellyttää.

7.14.5 Poikkeuksena edellä mainitusta periaatteesta ovat Ahvenanmaan maakunnassa toteutettaviin ohjelmiin kuuluvat rakennerahastovarat, jotka maksetaan EU:n komissiosta suoraan Ahvenanmaan maakunnalle ja joihin liittyvä valtion rahoitusosuus rahoitetaan Ahvenanmaan maakunnan talousarviosta.

7.14.6 EU:n rakennerahasto-ohjelmien hallintoviranomaisena toimii ohjelmakaudella 2007—2013 työ- ja elinkeinoministeriö.⁶ Rakennerahastoista saatavat tulot budjetoidaan työ- ja elinkeinoministeriön tuloiksi osastoon 12 (Sekalaiset tulot) sekä kunkin rakennerahaston rahoitusosuutta vastaavat menot ja valtion rahoitusosuudet työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan seuraavasti:

- EU:n *rakennerahastoista saatavat tulot* budjetoidaan momentille 12.32.50 (Euroopan aluekehitysrahastosta ja Euroopan sosiaalirahastosta saatavat tulot).
- Ohjelmakauden 2007—2013 kunkin *rakennerahaston rahoitusosuutta vastaavat menot sekä valtion rahoitusosuudet* budjetoidaan momentille 32.50.64 (EU:n rakennerahastojen ja valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013 (arviomääräraha)).

7.14.7 Työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan momentille 32.50.64 budjetoidaan myös Euroopan alueellisen yhteistyön tavoitteen ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) ohjelmien valtion rahoitusosuus.

⁶ Rakennerahastolaki (1401/2006) 7 § (1653/2009).

- 7.14.8 Talousarviovuonna myönnettävien tukien enimmäismäärät rajoitetaan myöntämisvaltuudella. Kokonaisrajoitteet on mitoitettava vastaamaan ohjelma-asiakirjojen vuosittaisia rahoituskehyksiä. Edellä tarkoitettujen menomomenttien määrärahat on mitoitettava vastaamaan talousarviovuoden maksatuksia mukaan lukien lopullisen edunsaajan vastattavaksi jäävät arvonlisäveromenot. Määrärahat budjetoidaan arviomäärärahoiksi. Momenttien selvitysosissa on kuvattava myöntämisvaltuuden käyttö tulevina varainhoitovuosina.
- 7.14.9 Jos edelliseltä vuodelta käyttämättä jäänyttä myöntämisvaltuutta halutaan ehdottaa käytettäväksi vielä seuraavana varainhoitovuotena, on tämän mahdollistava lausuma sisällytettävä momentin päätösosaan.
- 7.14.10 Ohjelmakauden 2007—2013 rakennerahasto-ohjelmissa ja Euroopan naapuruus- ja kumppanuusvälineen (ENPI) ohjelmissa ohjelmien toteuttamiseen osallistuva ministeriö valmistelee ehdotuksensa talousarvioon otettavan EU:n ja valtion rahoitusosuuden kokonaismyöntämisvaltuuden ja määrärahan kohdentumisesta toimialansa poliittikalohkoihin ja tätä vastaavista tulostavoitteista. Valmistellessaan ehdotustaan Euroopan aluekehitysrahastosta rahoitettavan toimenpideohjelman ja Euroopan sosiaalirahastosta rahoitettavan toimenpideohjelman alueosion osalta kukin ministeriö ottaa huomioon maakunnan yhteistyöasiakirjoissa esitetyn. Esitysten perusteella ja tarpeelliset neuvottelut käytyään työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee oman esityksensä myöntämisvaltuuden ja määrärahan kohdentumisesta. Työ- ja elinkeinoministeriö esittää hallinnonalansa kehusehdotuksen liitteenä rakennerahasto-ohjelmittain **liitteen II-4** mukaisen kokonaistarkastelun, josta käyvät ilmi arviot EU:n ja valtion rahoitusosuuksien myöntämisvaltuuksien ja arviomäärärahan jakautumisesta hallinnonaloittain, sekä vastaavan tarkastelun alueellisen yhteistyön tavoitteen ja ENPI -ohjelmien osalta.

EU:n talousarviosta saatavat muut tulot

- 7.14.11 Virastot ja laitokset voivat nettobudjetoida muun EU:lta tulevan viraston tai laitoksen toimintaan liittyvän rahoituksen momentille, jolta tuettavan hankkeen menot on tarkoitus maksaa.
- 7.14.12 Jos tuettavaan toimintaan ei ole mahdollista soveltaa nettobudjetointia, budjetoidaan EU:n rahoitusosuus tuloihin osastoon 12 (Sekalaiset tulot) ja vastaava meno asianomaiselle menomomentille. Menomomentin päätösosaan tulee tällöin sisällyttää perustelu ao. määrärahan käytöstä tuettavaan toimintaan sekä selvitysosaan rahoitusta koskeva maininta.

7.15 Alueiden kehittämisen määrärahaehdotukset

- 7.15.1 Ministeriöt laativat toiminnan alueellisista vaikutuksista ja niissä tapahtuvista muutoksista selvityksen. Selvitys laaditaan työ- ja elinkeinoministeriön antamien ohjeiden mukaisesti ja toimitetaan työ- ja elinkeinoministeriölle. Työ- ja elinkeinoministeriö laatii selvityksistä yhteenvedon ja toimittaa sen valtiovarainministeriölle.

7.16 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaisten menojen budjetointi

- 7.16.1 Kainuun hallintokokeilu alkoi 1.1.2005. Kokeilua koskeva laki on voimassa vuoden 2012 loppuun asti⁷.
- 7.16.2 Määräraha Kainuun kokeilualueen kehittämistä varten on koottu sisäasiainministeriön, maa- ja metsätalousministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, työministeriön ja ympäristöministeriön pääluokista ja se on tarkoitettu Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 6 ja 10 §:n mukaisten menojen maksamiseen.
- 7.16.3 Siltä osin kuin kokeiluajana tarvitaan muutoksia määrärahan tai valtuuden mitoittamiseen, asianomaiset ministeriöt toimittavat ehdotuksensa perusteluineen työ- ja elinkeinoministeriölle. Lisäksi ministeriöt toimittavat selvitykset niistä perusteiden muutoksista, joilla ao. määrärahan jakautuminen kokeilualueen ja muiden alueiden kesken on määritelty. Selvityksen tulee sisältää myös tilinpäätöstiedot tai muut määrärahan ja valtuuden alueellista jakautumista ja käyttöä koskevat tiedot.
- 7.16.4 Kainuun kokeilualueen määrärahaa saa käyttää myös toimintamenojen maksamiseen. Momentille budjetoidaan toimintamenojen vakiosisällön mukaiset tulot. Mahdollisten muiden menojen ja niitä vastaavien tulojen nettoutuksesta päätetään erikseen. Määräraha budjetoidaan suoriteperusteella siltä osin kuin määrärahasta maksetaan kulutusmenoja. Muilta osin määräraha budjetoidaan maksuperusteella. Asianomainen ministeriö järjestää määrärahojen ja valtuuksien vuosittaisen seurannan noudattaen Kainuun hallintokokeilusta annetussa laissa säädettyä käyttötarkoituskäyttöä (liite III-8).
- 7.16.5 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 7 ja 7 a §:n mukaan sekä Euroopan rakennerahastojen, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston ja Euroopan kalatalousrahaston EU:n rahoitusosuus että vastaava Suomen valtion rahoitusosuus otetaan Kainuun osalta valtion talousarvioon kunkin rahaston hallintoviranomaisena toimivan ministeriön pääluokkaan.
- 7.16.6 Hallintoviranomainen esittää rahastokohtaisesti liitteen III-8 mukaisen kokonaistarkastelun, josta käy ilmi Kainuun maakuntaan kohdistuva, hallintoviranomaisen pääluokkaan otettu myöntämisvaltuus ja arviomääräraha.

7.17 Talousarvioehdotuksen liitemuistiot

- 7.17.1 Talousarvioehdotuksen liitemuistioiden tarkoituksena on määrärahan tai tuloarvion tarkempi perusteleminen. Valtiovarainministeriölle lähetettävät liitemuistiot laaditaan ministeriön harkinnan mukaan talousarvion valmistelun kannalta olennaisista asiakokonaisuuksista. Liitemuistiot voidaan laatia asian niin vaatiessa momenteittain. Muistioiden sisällön tulee vastata ministeriön talousarvioehdotusta. Muistioissa on selvitettävä ehdotusten yhteensopivuus eri hallinnonalojen välillä.
- 7.17.2 Liitemuistioissa esitetään erittely määräraha- tai valtuusehdotuksen mahdolliselle poikkeamalle kehyspäätöksen taustalla olevasta määrärahan tai valtuuden laskentaoletuksesta,

⁷ Eduskunta on hyväksynyt lain, jolla hallintokokeilulain voimassaoloaikaa jatketaan neljällä vuodella (HE 269/2010).

joka on saatu valtiovarainministeriöstä. Muistioissa on eroteltava keskeiset määrärahan mitoitukseen vaikuttavat tekijät, kuten hintojen, tuottavuuden ja toiminnan laajuuden muutoksista aiheutuvat lisäykset tai vähennykset. Tällöin on kiinnitettävä huomiota ehdotetun ja edellisen vuoden määrärahan suhteeseen sekä henkilöstömuutosten vaikutuksiin. Lakisääteisten määrärahojen osalta on esitettävä käytetyt laskentaperusteet ja riittävän yksityiskohtainen laskelma menotarpeesta.

- 7.17.3 Siirtomäärärahaehdotusten liitemuistioissa on esitettävä tiedot mahdollisista edelliseltä vuodelta kuluvalle vuodelle siirtyneistä määrärahoista sekä arvio kuluvalta vuodelta talousarvioehdotusvuodelle siirtyvistä määrärahoista. Kun ehdotettavan siirtomenomäärärahan käyttötarkoitukseen kohdentuu myös jokin verotuksessa myönnettävä etuus, tästä mainitaan muistiossa ja arvioidaan veroetuuden vaikutusta. Liitteellä voidaan täydentää talousarvioesityksessä olevia perusteluja.
- 7.17.4 Toimintamenomäärärahaehdotusten liitemuistioissa esitetään erittely momentille budjetoiduista tuloista ja menoista **liitteen III-9** esimerkin mukaisesti.
- 7.17.5 Elinkeinoelämälle myönnettävistä valtionavuuista on muistioissa arvioitava ainakin valtionapujen saajien lukumäärä, tuettavan toiminnan laajuus ja tuen välitön vaikutus tuotantoon ja työllisyyteen. Elinkeinoille ja kotitalouksille myönnettävää tukea koskevissa muistioissa on esitettävä laskelmia valtion ja avustusten saajan keskinäisten rahoitusosuuksien mahdollisista muutoksista. Talonrakennustöihin tarkoitetuista valtionavuuista on muistioissa selvitettävä aiemmin tehtyjen päätösten perusteella maksettaviksi tulevien valtionapu- ja lainamenojen määrä ja niiden tuleva maksuajankohta.
- 7.17.6 Jos investointihankkeen hyödyntämisestä aiheutuu valtiolle pysyviä käyttö-, ylläpito-, tuki- yms. menojen lisäyksiä tai säästöjä, on ne arvioitava investointia koskevassa liitemuistiossa ja, mikäli käyttökustannusten (ml. henkilöstömenot) lisäys tai vähennys on huomattavan suuri, myös momentin selvitysosassa.
- 7.17.7 Ministeriöiden tulee huolehtia siitä, että niillä on tarvittaessa valmius toimittaa esitettyä yksityiskohtaisempaa tietoa asian käsittelyä sitä vaatiessa. Tarvittaessa ministeriöt neuvottelevat valtiovarainministeriön kanssa liitemuistioiden määrästä ja sisällöstä.

7.18 Talousarvioehdotusten toimittaminen valtiovarainministeriölle

Talousarvioehdotukset perusteluineen ja niihin liittyvine liitemuistioineen toimitetaan valtiovarainministeriön erikseen antamien ohjeiden mukaisesti.

7.19 Lisätalousarvioehdotukset

Eduskunnalle annetaan lisätalousarvioesitys, jos talousarvion (varsinaisen talousarvion ja aiempien lisätalousarvioiden) muuttamiseen on perusteltua tarvetta.⁸ Kyse voi olla tuloarvioiden ja/tai määrärahojen lisäyksistä ja/tai vähennyksistä taikka perustelujen muutoksista. Lisätalousarvioehdotusten laadinnassa noudatetaan soveltuvin osin talousarvioehdotusten laadinnasta annettuja määräyksiä.

7.20 Täydentävä talousarvio- tai lisätalousarvioehdotus

- 7.20.1 Täydentävän talousarvioehdotuksen ja täydentävän lisätalousarvioehdotuksen laadinnassa noudatetaan soveltuvin osin talousarvioehdotusten laadinnasta annettuja määräyksiä. Täydentävän talousarvioehdotuksen perustelut on kuitenkin laadittava niin, että niistä käyvät ilmi käsiteltävänä olevaan hallituksen talousarvioesitykseen esitettävät muutokset ja niiden perustelut (**liite III–10**).
- 7.20.2 Täydentävän talousarvioehdotuksen menomomentin päätösosa laaditaan siten, että siinä olevalla tekstillä tai käyttösuunnitelmalla korvataan talousarvioesityksen päätösosan vastaava kappale tai käyttösuunnitelma. Momentin selvitysosassa kerrotaan, minkä osan eduskunnalle jo annetun talousarvioesityksen päätösosasta täydentävä momentti korvaa ja mistä täydennys aiheutuu. Vertailuluvuissa muutetaan vain talousarviorivi täydentävän ehdotuksen mukaiseksi. Mahdollinen talousarvioesityksen antamisen jälkeinen lisätalousarvioesitys merkitään myös vertailulukuihin. Täydentävässä talousarvioehdotuksessa voidaan lisätä talousarvioesitykseen (uusi) tai palauttaa talousarvioesityksessä poistettu taikka poistaa talousarvioesityksessä ollut momentti. Tulomomentti laaditaan samalla tavalla kuin menomomentti.

⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 86 § 1 mom.: ”Eduskunnalle annetaan hallituksen esitys lisätalousarvioksi, jos talousarvion muuttamiseen on perusteltua tarvetta.”

Asetus valtion talousarviosta (1243/1992) 2 § 1 mom.: ”Jos hyväksytyn talousarvion muuttamiseen on perusteltua tarvetta, tulee asianomaisen ministeriön toimittaa valtiovarainministeriölle ehdotuksensa lisäyksistä ja muutoksista talousarvioon perusteluineen eduskunnalle annettavan lisätalousarvioesityksen valmistelua varten.”

8 Voimaantulo

- 8.1 Tämä määräys tulee voimaan 24 päivänä maaliskuuta 2011. Määräyksen kehusehdotuksia koskevaa osaa II (luku 6) sovelletaan ensimmäisen kerran vuosien 2013—2015 kehusehdotusten laadintaan. Määräyksen talousarvioehdotusta koskevaa osaa III (luku 7) sovelletaan ensimmäisen kerran vuoden 2012 talousarvioehdotusten laadintaan.
- 8.2 Tällä määräyksellä kumotaan valtiovarainministeriön toiminta- ja taloussuunnittelusta sekä kehys- ja talousarvioehdotusten laadinnasta 2.4.2008 antama määräys TM 0802 siihen 10.3.2010 määräyksellä TM 1001 tehtyine muutoksineen. Kumottavaa määräystä sovelletaan kuitenkin vuoden 2011 lisätalousarvioehdotusten valmisteluun.

Valtiovarainministeri *Jyrki Katainen*

Budjettisihteeri *Niko Ijäs*

Liitteet

Kehysmenettely (määräyksen osa II)

II-1 Rahaston ennakoiva rahoituslaskelma

II-2 Tuottavuustavoitteiden seuranta

II-3 Tietojärjestelmä- sekä perustietotekniikka- ja tietotekniset infrastruktuurihankkeet

II-4 Rahastoittain laadittavat taulukkopohjat rakennerahasto-ohjelmien määrärahakehyslaskelmia varten

Talousarviomenettely (määräyksen osa III)

III-1 Menomomenttien luokittelu ja asiasisältö

III-2 Esimerkki nettobudjetoidusta toimintamenomomentista

III-3 Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma

III-4 Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (laskelma omarahoitusosuudesta)

III-5 Investointihankkeet

III-6 Valtuudet pääluokkaperusteluissa

III-7 Valtuuksien käytöstä aiheutuvat talousarviomenot luku- ja momenttiperusteluissa

III-8 Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaiselle kokeilualueelle kohdentuvat määrärahat

III-9 Toimintamenomomentille budjetoitujen tulojen ja menojen erittely liitemuistiossa

III-10 Täydentävän talousarvioesityksen menomomentti

JAKELU

Eduskunnan keskuskanslia

Tasavallan presidentin kanslia

Ministeriöt

Ohjelmajohtajat

Valtiovarainvaliokunnan sihteeristö

Eduskunnan tilitoimisto

Valtiontalouden tarkastusvirasto

Tuottavuustavoitteiden seuranta

OSA I: Hallinnonalan tuottavuustavoitteet v. 2012-2015

A	B	C	D		E	F	G1	G2	H	I1	I2	I3	J1	J2	J3	K1	K2	K3	L1	L2	L3	M1
	Lähtötaso 2005 htv	En. väh. 2005-2010 htv	2009 tahti htv	2010 en. htv	2011 TAE htv	Lask. taso 2011 lask. htv	2011 tahti htv	Väh. tavoite 2015 htv	2012			2013			2014			2015			Tot. vähennys 2012-2015	
									väh.	htv	tahti htv	väh.	htv	tahti htv	väh.	htv	tahti htv	väh.	htv	tahti htv	tahti htv	
Esim. Ministeriö (xx.xx.xx)	500	-50	460	450	440	440		-25	-5	435		-5	430		-5	425		-10	415			
- josta xx harjoittelijoita	2		1																			
- josta xx vajaakuntoisia																						
Virasto (xx.xx.xx)	0	0				0		0	0	0		0	0		0	0		0	0		0	
Laitos (xx.xx.xx)	0	0				0		0	0	0		0	0		0	0		0	0		0	
Virasto (xx.xx.xx)	0	0				0		0	0	0		0	0		0	0		0	0		0	
Laitos (xx.xx.xx)	0	0				0		0	0	0		0	0		0	0		0	0		0	
.....																						
Yhteensä	500	-50	460	450	440	440		-25	-5	435		-5	430		-5	425		-10	415			

Ministeriö täyttää

VM täyttää

Sähköinen lomake on ladattavissa valtiovarainministeriön www-sivulta (www.vm.fi).

Ohje

- A** Sarakkeeseen merkitään nykyhetken mukaiset hallinnonalan virastot ja laitokset sekä niiden toimintamomentit (momentti, johon kehyksessä huomioitu määrärahasäästö kohdennetaan). Luettelossa ovat mukana myös ne virastot ja laitokset, joille hallinnonalalla ei ole asetettu htv-tuottavuustavoitetta. Toteutunut harjoittelijoiden ja vajaakuntoisten htv-määrä (tuottavuusohjelman ulkopuolella) ilmoitetaan tarvittaessa viraston alla omilla riveillään osuutena kokonaishtv-määrästä. Sektoritutkimuslaitoksissa valtion ulkopuolisella rahoituksella työskentelevän tutkimushenkilöstön määrän kehitys voidaan todeta vastaavalla tavalla.
- B** Sarakkeeseen merkitään vuoden 2005 lähtötaso htv.
- C** Kaava laskee toteutuneen htv-vähennyksen vuosina 2005–2010 käyttämällä v. 2010 ennakoitua htv:tta (kaava: $E - B = C$).
- D** Sarakkeeseen merkitään vuoden 2009 htv Tahti-järjestelmän mukaisena lukuna.
- E** Sarakkeeseen merkitään vuoden 2010 ennakoitu htv kertymä (joulukuun tietojen pohjalta laskettava ennakointi).
- F** Sarakkeeseen merkitään vuoden 2011 TAE:ssa ilmoitetut htv:t.
- G1** Kaava laskee sarakkeeseen laskennallisen v. 2011 htv lähtötason. Taso lasketaan vähentämällä v. 2010 joulukuussa ennakoidusta htv toteumasta v. 2011 TAE:n mukainen htv-vähennystavoite (kaava: $E - (E - F) = G1$) ja korjaamalla mahdollinen hallinnon rakennemuutos (tiedossa oleva v. 2011 muutos).
- H** Sarakkeeseen merkitään kevään 2009 kehyspäätöksen mukainen hallinnonalan vähennystavoite niin, että virasto- ja laitospohjaiset vähennystavoitteet ilmoitetaan kehyksiin vietyjen vähennyksien mukaisina.
- I1, J1, K1, L1** Sarakkeeseen merkitään ko. vuodelle virastolle tai laitokselle asetettu htv-vähennystavoite.
- I2, J2, K2, L2** Sarakkeeseen merkitään ko. vuodelle asetettu viraston tai laitoksen htv-tavoite. Kaava laskee v. 2012 htv:n vähentämällä vähennystavoitteen v. 2011 laskennallisesta tasosta. Vastaavasti merkitsemällä kehyskauden muiden vuosien vähennyksen, kaava laskee ko. vuodelle tulevan htv tason.

G2, I3, J3, K3, L3 Kehysvalmistelussa sarake jää tyhjäksi, eikä ministeriö täytä siihen tietoa (sarake joko lukittu tai piilotettu sähköisessä lomakkeessa). Sarake päivitetään kehysvalmistelun jälkeen, kun ko. vuoden tieto on saatavissa Tahti-järjestelmästä (esim. TAE:n valmistelun yhteydessä). Päivityksen jälkeen sarake tulee näkyviin lomakkeessa. Tahti-tiedon päivityksen tekee valtiovarainministeriö, joka toimittaa päivitetyn lomakkeen ministeriöiden käyttöön.

M1 Sarakkeeseen lasketaan Tahti-järjestelmän perusteella vuosina 2012–2015 tapahtunut htv-vähentyminen (kaava: $I3 - L3 = M1$).

OSA II: Hallinnonalan rakennemuutokset v. 2012–2015

Rakennemuutoksina ilmoitetaan vain hallituksen päättämät (hallituksen esitys, päätös tai vastaava) siirrot hallinnonalalta toiselle tai sektorilta toiselle. Sarakkeeseen "Tuottavuustavoitteen muutos" merkitään hallituksen päättämä (hallituksen esitys, päätös tai vastaava) siirtyväksi tai muutettavaksi sovittu tuottavuustavoite.

Pääluokkaan muilta hallinnonaloilta tai sektoreilta siirtyneet:

Nimi	Mistä siirtyi	Mihin siirtyi	Vuosi	Htv	Euroa	Tuottavuustavoitteen muutos
Toimenpide X						
Toimenpide Y						
.....						

Pääluokasta muille hallinnonaloille tai sektoreille siirtyneet:

Nimi	Mistä siirtyi	Mihin siirtyi	Vuosi	Htv	Euroa	Tuottavuustavoitteen muutos
Toimenpide X						
Toimenpide Y						
.....						

OSA III: Hallinnonalan keskeiset tuottavuustoimenpiteet v. 2012–2015

Hallinnonalan keskeiset toimenpiteet ja hankkeet, joilla on suunniteltu toteutettavaksi OSA I:ssä esitettyjä tuottavuustavoitteita.

Toimenpiteen tai hankkeen nimi/kohde	Virasto(t) (esim. toteuttava virasto)	Alkaa, vuosi	Päättyy, vuosi	Arvio vaikutuksesta, htv (esim. x htv - x+3 htv)
Toimenpide X				
Toimenpide Y				
.....				

18	Arvioidut vuotuiset käyttömenot Käyttöön otettavan IT-järjestelmän tai palvelun käyttömenot (1000 €/v)	<2008	TP 2009	TA 2010	TAE 2011	TTS 2012	TTS 2013	TTS 2014	TTS 2015	2016>	Invest. arv. pitoaika, vuotta
a	Käyttöpalvelut ja muut vuotuiset käyttömenot (1000 €/v)										
b	Järjestelmän/palvelun käytön oman hlöstön vuotuiset menot (1000 €/v)										
c	Käyttömenot yhteensä (1000 €/v)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
19	Lisätietoja tai huomautuksia										

OSA C

Hankkeen nimi								
20	Hankkeen rahoitustarve (täytetään vain, jos haetaan erillistä rahoitusta esim. tuottavuuden edistämiseen tarkoitetuista varoista)	TTS 2012	TTS 2013	TTS 2014	TTS 2015	2016>	Yhteensä	
a	Ostettavan työn arvo (1000 €/v)						0	
b	Muut investointimenot: laitteet, ohjelmistot, lisenssit yms. (1000 €/v)						0	
c	Hankkeen investointeihin haettava rahoitus yhteensä (1000 €/v)	0	0	0	0	0	0	

d	Rahoitustarpeen perustelut ja investoinnin kohteet						
e	Hankkeesta laadittu hanke- tms. suunnitelma	<valitse>					
	Mikäli hankesuunnitelman yhteydessä on laadittu myös investointilaskelma, kustannushyötyanalyysi tai vastaava, niin se pyydetään toimittamaan valtiovarainministeriöön.						
f	Hankkeen rahoitusta koskevat (erilliset) päätökset						

OSA D

21	Hankkeelle tehty elinkaaren mittainen kustannus/hyöty/vaikuttavuus-analyysi	
a	Onko hankkeelle tehty elinkaaren mittainen kustannus/hyöty/vaikuttavuus-analyysi?	<valitse>
22	Arkkitehtuurinmukaisuus	
a	Onko hallinnonalalla määritelty arkkitehtuuri?	<valitse>
b	Onko hanke hallinnonalan arkkitehtuurin mukainen?	<valitse>
c	Onko virastolla määritelty arkkitehtuuri?	<valitse>
d	Onko hanke viraston arkkitehtuurin mukainen?	<valitse>
23	Luettele hankkeessa käytettävät useamman viraston/hallinnonalan/valtionhallinnon yhteiset ratkaisut	
a	Vetuma	<valitse>
b	Asiointitili	<valitse>
c	Muu(t), mi(t)kä	
24	Luettele hankkeessa käytettävät yhteiset tietovarannot	
a	YTJ	<valitse>
b	VTJ	<valitse>
c	KTJ	<valitse>
d	Muu(t), mi(t)kä	

Menomomenttien luokittelu ja asiasisältö

Brutto- ja nettobudjetointi

Valtion talousarviossa noudatetaan pääsääntönä bruttobudjetointia. Nettobudjetointi on talousarviosta annetussa laissa tarkoin rajoitettu poikkeus pääsäännöstä.

Talousarviossa voidaan nettobudjetoida

1) uudet valtionlainat, valtionlainoista saatavat emissiovoitot ja pääomavoitot ja valtionlainojen pääomaa suojaavista johdannaisista kertyvät tulot sekä valtionvelan kuoletukset, valtionlainoihin liittyvät pääomatappiot ja emissiotappiot ja valtionlainojen pääomaa suojaavista johdannaisista aiheutuvat menot;

2) valtionlainoista saatavat korkotulot ja valtionlainojen koronmaksua suojaavista johdannaisista kertyvät tulot sekä valtionlainoista aiheutuvat korkomenot ja valtionlainojen koronmaksua suojaavista johdannaisista aiheutuvat menot;

3) viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot;

4) osakkeiden myynnistä kertyvät tulot sekä myyntiin liittyvät myyntipalkkiot ja valtion ostajan puolesta vastattavaksi ottamat maksuvelvoitteet;

5) eläkelaitokselle lain nojalla maksettava maksuvalmiussuoritus ja suorituksen palautus valtiolle;

6) lakiin perustuva valtionapu kunnalle ja kunnan maksettavaksi valtiolle valtionapujärjestelmän määrätymisperusteiden mukaan tuleva määrä.

Viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvinä tuloina voidaan nettobudjetoida seuraavat tulot vähentämällä ne asianomaiselta toimintamenomomentilta, vaikka sille ei olisi momentin perusteluissa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa:

1) toimintamenomomentin vakiosisällön kuvauksessa mainitut virastolle työnantajana maksetut, mutta työntekijälle myönnetyt sairausvakuutuksen mukaiset sairaus- ja äitiyspäivärahat, työkyvyttömyyseläke ja kuntoutusraha silloin, kun virasto maksaa työntekijälle palkan sairaus- ja äitiysloman ajalta tahi työkyvyttömyyseläkeajalta tai kuntoutusrahakaudelta sekä saadut korvaukset työterveydenhuollon kustannuksiin;

2) viraston tai laitoksen saamat vakuutus- ja vahingonkorvaukset;

3) viraston tai laitoksen saamat korvaukset työpaikkaruokalojen käytöstä;

4) viraston tai laitoksen saamat tulot sen toimitilojen satunnaisesta luovuttamisesta ulkopuolisille yksittäisiä tilaisuuksia varten;

5) virastolle tai laitokselle maksetut korvaukset korkeakouluharjoittelijoista ja siviilipalvelusvelvollisista;

6) myyntituotot sellaisesta irtaimesta käyttöomaisuudesta, jonka hankinta rahoitetaan toimintamenomäärärahasta. Kiinteän omaisuuden, finanssisijoitusten (esim. osakkeet ym. arvopaperit) ja erillismomenteilta rahoitettavan irtaimen käyttöomaisuuden myyntituottoja ei saa kuitenkaan nettouttaa toimintamenomäärärahan kanssa.

Jos viraston tai laitoksen toimintamenomomentille on momentin perusteluissa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa, tai jos viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvien tulojen ja siitä aiheutuvien menojen erotus on otettu nettomääräisenä tuloarviona tulomomentille, kuuluvat nettobudjetoinnin piiriin kaikki viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat, toimintamenomomentin vakiosisällön kuvauksen ja momentin perusteluiden päätösosan mukaiset menot. Nettobudjetoitavia tuloja ja menoja ovat tällöin muun muassa:

1) valtion maksuperustelain (150/1992) tai vastaavien erityislakien mukaista maksullista toimintaa harjoittavan viraston toiminnasta tai toiminnan osasta kertyvät tulot ja siitä aiheutuvat menot;

2) viraston tai laitoksen vastuulla toteutettavasta tutkimus- tms. yhteishankkeesta tai yhteisestä toiminnasta tuloina saatavat muiden osapuolten maksuosuudet ja hankkeesta tai toiminnasta aiheutuvat menot;

- 3) viraston tai laitoksen toimintaan liittyvät EU:lta saatavat tulot ja näihin tuloihin liittyvät menot;
- 4) viraston tai laitoksen lahjoituksena ja testamentilla saamat varat sekä sponsoreilta saatavat tulot silloin, kun virastolla tai laitoksella on oikeus ottaa ne vastaan eikä kysymys ole viraston tai laitoksen tavanomaiseen toimintaan ja talouteen nähden epätavallisen suurista määristä; ja
- 5) valtion sisäiset palvelumaksut (esimerkiksi maksut palvelukeskuksille).

Jos viraston tai laitoksen toiminnasta kertyvistä tuloista vain osa on budjetoitu toimintamenomomentille, jolle on momentin perusteluiden päätösosassa merkitty myönnetyn nettomäärärahaa, on asianomaisen momentin perusteluiden päätösosassa lisäksi yksilöity, mitkä tulot momentille on nettoutettu tai mitä tuloja ei ole momentille nettoutettu. Vastaavasti, jos nettobudjetoitu tulomomentti sisältää vain osan viraston tai laitoksen toiminnasta aiheutuvista menoista, on asianomaisen tulomomentin perusteluiden päätösosassa yksilöity, mitkä menot momentille on nettoutettu taikka mitä menoja ei sille ole nettoutettu.

Nettobudjetoitavia tuloja eivät ole verot, veronluonteiset maksut tai sakkomaksut. Nettobudjetoinnin kohteena eivät voi olla siirtomenot tai niiden palautukset lukuun ottamatta lain nojalla maksettavaa maksuvalmiussuoritusta eläkelaitokselle ja suorituksen palautusta sekä lakiin perustuvaa valtionapua kunnalle ja kunnan maksettavaksi valtiolle valtionapujärjestelmän määräytymisperusteiden mukaan tulevaa määrää. Nettobudjetoinnin kohteena eivät myöskään voi olla sijoitusmenot tai omaisuuden myyntitulot lukuun ottamatta osakkeiden myyntiä taikka viraston tai laitoksen toimintaan tarkoitettun irtaimen omaisuuden hankintaa tai irtaimen omaisuuden myyntiä.

Nettobudjetoitujen toimintamenomomenttien menojen vakiosisältöön kuuluvat jäljempänä ilmenevät toimintamenomomenttien vakiosisällön mukaiset menot.

Nettoutetusta toiminnasta kertyviä tuloja saa käyttää tästä toiminnasta aiheutuviin menoihin ilman, että siitä on mainintaa luku- tai momenttiperusteluissa.

Menomomentteja koskevat yleiset määräykset

Menot on jaettu talousarviossa momenteiksi tehtävän tai menojen laadun mukaan.

Tehtävän mukaan budjetoituja määrärahoja ovat jäljempänä käsiteltävät virastojen toimintamenomäärärahat sekä eräät kulutusmenoihin luettavat projektiluonteiset määrärahat. Tehtävän mukaan budjetoitua määrärahaa saa käyttää kaikkiin kyseisestä tehtävästä säännönmukaisesti aiheutuviin menoihin, ellei talousarviosta muuta johdu.

Pääjaotteluna on seuraava menojen laadun mukainen pääryhmitys (suluissa vastaavat momenttien numerotunnukset):

- 1) kulutusmenot (01—29): menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa varainhoitovuonna käytettäviä tuotannontekijöitä, kuten työpanosta, tavaroita ja palveluksia,
- 2) siirtomenot (30—69): menot, joista valtio ei saa välitöntä vastiketta,
- 3) sijoitusmenot (70—89): menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa pitkävaikutteisia tuotannontekijöitä tai rahoitusvaateita, joista valtio saa tuloa tai muuta hyötyä useana varainhoitovuonna, ja
- 4) muut menot (90—99): edellä mainittuihin pääryhmiin kuulumattomat menot, kuten valtionvelan hoitomenot.

Momentin määrärahaa saa käyttää ainoastaan momentin numerotunnuksen osoittaman menoryhmän menoihin. Siten kulutusmenoihin tarkoitettua määrärahaa ei saa käyttää siirtomenoihin eikä siirtomenoihin tarkoitettua määrärahaa kulutusmenoihin, ellei momentin perusteluissa ole määrätty toisin.

Momentilla yksilöityyn käyttötarkoitukseen ei saa käyttää muuta käyttötarkoitukseltaan yleisempää määrärahaa (esim. toimintamenomomentin määrärahaa), vaikka kyseisen yleisemmän määrärahan perusteluissa mainittua yksilöityä käyttötarkoitusta ei olisi suljettu pois. Tästä voidaan poiketa, jos momentin perusteluissa on asiaa koskeva maininta.

Määrärahat henkilöstön palkkaamiseen on budjetoitu pääsääntöisesti toimintamenomomenteille (01—14). Muun momentin määrärahaa saadaan käyttää henkilöstön palkkaamiseen virastoihin ja laitoksiin vain, jos palkkauksesta ja momentin määrärahalla palkattavien henkilöiden enimmäismäärästä ilmaistuna henkilötövuosina on maininta momentin perustelujen päätösosassa. Milloin määrärahaa saa käyttää palkkoihin tai palkkioihin, sitä käytetään myös näihin liittyviin sosiaaliturva- ja eläkemaksuihin ja muihin henkilösivumenoihin.

Menojen ja tulojen kohdentaminen varainhoitovuoteen kuuluviksi

Määrärahaa saa käyttää vain momentille sovellettavan kohdentamisperusteen mukaan varainhoitovuoteen kohdentuviin menoihin.

Jos asianomaisen momentin perusteluiden päätösosassa ei ole toisin mainittu, on määrärahat ja tuloarviot kohdennettu talousarviossa varainhoitovuoteen kuuluviksi valtion talousarviosta annetun asetuksen 5 a ja 5 b §:ssä säädetyillä perusteilla.

Vakiosisältöiset menomomentit

Toimintamenomomenteille ja momenteille 29, 70, 74—75, 76 ja 77—79 on määritelty sellaisia vakiosisältöisiä käyttötarkoituksia, joihin ao. momenteille budjetoituja määrärahoja saa käyttää ilman, että siitä on maininta ao. momentin perusteluissa. Toimintamenomomentin vakiosisältöä sovelletaan myös silloin, kun toimintamenot on nettobudjetoinnin johdosta budjetoitu osittain tai kokonaan tulopuolelle osaksi nettotuloarviota.

Määrärahoja käytettäessä momenttien perustelut ovat vakiosisältömääritykseen nähden ensisijaisessa asemassa. Siten momentin perusteluissa voidaan poiketa vakiosisällöstä joko sulkemalla osa vakiokäyttötarkoituksista pois tai täydentämällä niitä muilla käyttötarkoituksilla. Vakiosisältöisten käyttötarkoitusten täydentäminen ilmaistaan ”myös”-sanalla.

Toimintamenomäärärahat

Viraston toiminnasta aiheutuvat menot budjetoidaan yhtenä määrärahana menomomenteille 01—14. Toimintamenomäärärahaa saa käyttää viraston tai laitoksen laissa tai asetuksessa säädettyjen tehtävien hoidosta aiheutuviin palkkausmenoihin ja muihin kulutusmenoihin, koneiden ja kaluston sekä muun aineellisen tai aineettoman käyttöomaisuuden hankintamenoihin sekä muihin viraston toiminnasta välittömästi aiheutuneisiin menoihin, kuten leasingkorkoihin ym. korkomenoihin ja vahingonkorvauksiin.

Virastot ja laitokset voivat ilman niille talousarvion yhteydessä erikseen myönnettyä valtuutta tehdä lakisääteisten velvoitteidensa täyttämiseksi välttämättä tarvittavia, ehdoiltaan ja laajuudeltaan viraston tai laitoksen talouteen ja toimintaan nähden tavanomaisia sopimuksia ja sitoumuksia, joista voi aiheutua menoja myös tulevana varainhoitovuosina. Tällaiset sopimukset ja sitoumukset voivat koskea kulutusmenon luonteisia eriä, esimerkiksi vuokria ja tarvehankintoja.

Toimintamenomäärärahaa saa käyttää myös vähäisten, viraston tai laitoksen tavanomaiseen jatkuvaan toimintaan liittyvien ennakkomaksujen maksamiseen.

Erillisinä menojen laadun mukaisina määrärahoina on budjetoitu siirtomenot, talonrakennus- ja maa- ja vesirakennusinvestointimenot ja osakkeiden ja osuuksien hankinta- ja lainananto- ym. finanssisijoitusmenot sekä eräät poikkeuksellisen suuret kalustoinvestoinnit. Näihin ei siten saa käyttää toimintamenomäärärahaa, ellei määrärahan perusteluissa ole toisin määrätty.

Ellei tarkoitukseen ole osoitettu muuta määrärahaa, kuten rakennerahasto-ohjelmien määrärahaa, toimintamenomäärärahaa saa käyttää viraston toimialaan kuuluvien, EU:n hyväksymien ja osara-

hoittamien hankkeiden rahoittamiseen sekä ao. hankkeiden tarjouksiin osallistumisen edellyttämään rahoitukseen.

Toimintamenomomentille nettobudjetoidaan virastolle työnantajana maksetut, mutta työntekijälle myönnetty sairausvakuutuksen mukaiset sairaus- ja äitiyspäivärahat, työkyvyttömyyseläke ja kuntoutusraha silloin, kun virasto maksaa työntekijälle palkan sairaus- ja äitiysloman ajalta tahi työkyvyttömyyseläkeajalta tai kuntoutusrahakaudelta sekä saadut korvaukset työterveydenhuollon kustannuksiin. Lisäksi toimintamenomomentille nettobudjetoidaan viraston saamat kohdassa ”Brutto- ja nettobudjetointi” tarkoitetut irtaimen käyttöomaisuuden myyntituotot, korvaukset työpaikkaruokalojen käytöstä ja viraston saamat vakuutus- ja vahingonkorvaukset, viraston saamat tulot sen toimitilojen satunnaisesta luovuttamisesta ulkopuolisille yksittäisiä tilaisuuksia varten sekä virastolle maksetut korvaukset korkeakouluharjoittelijoista ja siviilipalvelusvelvollisista.

Lisäksi toimintamenomomentin määrärahaa saa käyttää maksullisen toiminnan menoihin, mikäli viraston tai laitoksen maksullista toimintaa ei ole budjetoitu omaksi momentikseen.

Menojen laadun mukaiset momentit

Kulutusmenot (01—29)

Kulutusmenoja ovat menot, joiden välittömänä vastikkeena valtio saa varainhoitovuonna käytettäviä tuotantontekijöitä. Kulutusmenoihin luetaan valtion palveluksessa olevan henkilöstön palkkaukset, muut palkkiot, sosiaaliturvamaksut, eläkemaksut, tavaroiden ja palvelusten ostomenot, puolustusmateriaalin sekä arvoltaan vähäisten tai taloudelliselta pitoajaltaan lyhytikäisten koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot sekä muut sellaiset valtion toiminnasta johtuvat tai toimintaan liittyvät menot, mikäli niitä ei ole luettava siirto- tai sijoitusmenoihin.

Kulutusmenoihin luetaan myös EU-ohjelmien vaatima tekninen apu.

Valtion henkilöstön palkkauksiin saa käyttää kulutusmenomomentteja seuraavasti:

- a) toimintamenomomentteja (numerotunnus 01—14) ja
- b) muita kulutusmenomomentteja työsopimussuhteisen henkilöstön ja valtion virkamieslain (750/1994) 9 §:n 1 momentissa tarkoitettujen määräaikaiseen virkasuhteeseen nimitettyjen virkamiesten palkkauksiin, jos momentin vakiokäyttötarkoituksessa tai päätösosassa on niin määrätty sekä
- c) valtion virkamieslain mukaan valtioneuvoston käytettäväksi asetetun virkamiehen palkkaukseen kyseessä olevan hallinnonalan ministeriön toimintamenomomenttia.

Virkaan nimitettyjen virkamiesten palkkauksia ei saa maksaa muilta kuin toimintamenomenteilta.

15—17. Eläkkeet

Momenteille on merkitty lakiin, asetukseen tai valtiota sitovaan sopimukseen perustuvat tai perusteluissa erikseen määritellyt vakinaiset eläkkeet, perhe-eläkkeet, ylimääräiset eläkkeet sekä erät lähinnä eläkkeen luonteiset avustukset.

18—19. Puolustusmateriaalin hankkiminen

Momenteille on merkitty puolustusmateriaalin hankkimisesta aiheutuvat menot. Lisäksi momentille voidaan vähennyksenä merkitä viraston saamat puolustusmateriaalihankintoihin liittyvät vakuutus- ja vahingonkorvaukset sekä sopimussakot, vaikka tästä ei olisi mainintaa momentin perusteluissa.

29. Arvonlisäveromenot

Määrärahaa saa käyttää pääluokassa 21 eduskunta ja pääluokassa 22 tasavallan presidentti tavaroiden ja palveluiden ostoihin sisältyvien arvonlisäverojen maksamiseen sekä muissa pääluokissa

valtioneuvoston ja ministeriöiden hallinnonalojen muiden kuin erikseen arvonlisäverovelvollisten virastojen ja laitosten tavaroiden ja palveluiden ostoihin sisältyvien arvonlisäverojen maksamiseen.

Jos menoa, joka maksetaan viraston nettobudjetoidusta toimintamäärärahasta (kuten momenttitunnus 01) ja hallinnonalan arvonlisäveromenomäärärahasta (momenttitunnus 29), vastaan saadaan tuloa (kuten maksullinen toiminta, EU- ja muu yhteisrahoitus), tulon arvonlisäveromenoa vastaava osuus nettobudjetoidaan hallinnonalan arvonlisäveromenomomentille (momenttitunnus 29). Valtion viraston tai laitoksen arvonlisäverollisten suoritteiden myynnistä arvonlisäverolain mukaan suoritettava vero tuloutetaan kuitenkin momentille 11.04.01 Arvonlisävero.

Valtion kulutus- ja investointimenot (momentit 01—28 ja 70—79) on budjetoitu ilman arvonlisäveroa. Muille kuin erikseen verovelvollisille valtion virastoille ja laitoksille myönnetään määrärahat verottomin hinnoin.

Siirtomenot (30—69)

Siirtomenoihin luetaan kunnille, muille julkisille yhteisöille, elinkeinoelämälle, kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille maksettavat valtionavut ja valtion välityksellä tapahtuvat varainsiirrot sekä vastikkeetta tapahtuvat varainsiirrot talousarvion ulkopuolella oleviin valtion rahastoihin, kansaneläkelaitokselle ja ulkomaille. Valtio ei saa siirtomenoista välitöntä tai suoranaista aineellista vastiketta, kuten rahaa, tavaraa tai palvelusta siirron saajalta. Välillisesti siirtomenot edistävät valtion tehtävien toteuttamista. Siirtomenomomenteilta maksettavat kulutus- ja investointimenot budjetoidaan arvonlisäverollisina.

Siirtomenot on yleensä luokiteltu saajan mukaan. Valtionavut rakennustoimintaan sekä koneiden ja kaluston hankintaan on pyritty merkitsemään eri momenteille kuin kulutukseen tai muihin käyttötarkoituksiin menevät valtionavut. Mikäli määräraha koskee useaa siirronsaajaryhmää, on esitetty jaottelu saajaryhmittäin tarvittaessa edelleen jaoteltuna käyttötalouteen ja pääomatalouteen tarkoitettuihin siirtoihin.

Momenteille 30—69 on budjetoitu korvaukset liiketoimintaa harjoittaville yksiköille niiden yleisen edun vuoksi suorittamista tehtävistä, milloin etu koituu muille kuin valtiolle.

Lakisääteisesti määräytyvät ja harkinnanvaraiset siirtomenot on pyritty merkitsemään eri momenteille.

30—39. Valtionavut kunnille ja kuntayhtymille ym.

Momenteille on merkitty kunnille ja kuntayhtymille sekä Ahvenanmaan maakunnalle suoritettavat valtionavut.

40—49. Valtionavut elinkeinoelämälle

Momenteille on merkitty elinkeinoelämän edistämiseksi tarkoitettavat valtionavut yrityksille ja yksityisille elinkeinonharjoittajille sekä yrittäjien ja elinkeinonharjoittajien yms. etuja edistäville keskusjärjestöille, yhdistyksille ym.

50—59. Valtionavut kotitalouksille ja yleishyödyllisille yhteisöille

Momenteille on merkitty siirrot kotitalouksille (yksityisille kuluttajille) sekä valtionavut yleishyödyllisille järjestöille, laitoksille, yhdistyksille, seuroille jne. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilujärjestöt, yksityiset oppilaitokset, yksityiset sairaalat ja sellaiset yksityiset tutkimuslaitokset, jotka eivät välittömästi palvele liike- tai elinkeinoelämää.

60. Siirrot talousarvion ulkopuolisiin valtion rahastoihin ja kansaneläkelaitokselle

Momentille on merkitty siirrot talousarvion ulkopuolisiin valtion rahastoihin sekä siirrot kansaneläkelaitokselle.

61—65. EU:n rakennerahasto-osuudet, muiden EU:n rahastojen rahoitusosuudet, vastaavat valtion rahoitusosuudet ja muut siirrot kotimaahan

Momenteille on merkitty sellaiset erittelemättömät siirrot, joiden jakamista kuntien, elinkeinoelämän ja kotitaloussektorin kesken ei ole voitu edeltäkäsien suorittaa. EU:n osallistuminen rakennerahasto-ohjelmiin sekä vastaava valtion rahoitus on merkitty momentille 32.50.64.

66—69. Siirrot EU:lle ja ulkomaille

Momenteille on merkitty sellaiset ulkomaille siirrettävät varat, joista ei saada välitöntä vastiketta tai joiden vastike on vähäinen suhteessa menon suuruuteen. Tällaisia ovat esim. kehitysyhteistyötoiminnan puitteissa myönnettävät avustukset sekä kansainvälisten yhteisöjen jäsenmaksut ja muut sellaiset avustusluonteiset jäsenmaksut, jotka ao. yhteisöt käyttävät toimintansa rahoitukseen tai välittävät edelleen avustuksina kolmansille tahoille.

Sijoitusmenot (70—89)

Sijoitusmenoihin luetaan muut kuin puolustusmateriaalin ja arvoltaan vähäisten tai taloudelliselta pitoajaltaan lyhytikäisten koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot, talonrakennusten sekä maa- ja vesirakenteiden rakentamismenot, arvopapereiden, maa-alueiden ja rakennusten hankintamenot sekä lainananto.

Reaalisijoitukset (70—79)

Reaalisijoituksiin luetaan sellaiset valtion käyttöomaisuuden hankinnat, jotka täyttävät jäljempänä eri vakiomomenttiryhmiä kohdalla esitetyt tunnusmerkit. Koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenot on merkitty momenteille 70—73. Talonrakennukset on merkitty momenteille 74—75 ja muut rakennustyöt momenteille 77—79. Maa-alueiden, rakennusten ja kiinteistöjen ostomenot on merkitty momentille 76.

70—73. Kaluston hankinta

Mikäli viraston tai laitoksen toimintamenot on budjetoitu toimintamomentille (01—14), on tälle yleensä sisällytetty myös määrärahat kaluston ja aineettoman käyttöomaisuuden hankintaan.

Poikkeustapauksissa (hankinnan suuruus, kertaluonteisuus, valtuuden käyttö, poikkeuksellinen hankintamenettely) voidaan momentilla erikseen määriteltävän kaluston hankintamenot budjetoida momentille 70 (Kaluston hankinta), jonka määrärahaa saa käyttää mainitunlaisten, viraston tai laitoksen (tai nimetyn hallinnonalan) toiminnan edellyttämien koneiden, laitteiden ja kaluston hankintamenoihin.

74—75. Talonrakennukset

Momenteille on merkitty ja niiden määrärahoja saa käyttää niiden perusteluiden mukaisista valtion uudisrakennustöistä ja rakennusten perusrakennustöistä aiheutuviin tarpeellisiin muun kuin vakinaisesti virkaan nimitetyn henkilöstön palkkausmenoihin ja muihin rakentamismenoihin. Perusrakennuksiksi katsotaan sellaiset muutos- tai korjaustyöt, joiden johdosta rakennuksen arvo lisääntyy oleellisesti. Määrärahoja saa käyttää myös rakennusten turva- ja muista teknisistä järjestelmistä aiheutuviin menoihin. Momenttien määrärahoja saa käyttää myös uudisrakennustöiden ja perusrakennustöiden suunnittelusta ja siihen liittyvien konsulttipalvelujen ostoista aiheutuviin menoihin, lukuun ottamatta sitä hankkeittain erittelemätöntä suunnittelutyötä, jota vastaavat palkkausmenot on merkitty toimintamomentille.

Momenteilla yksilöityjen hankkeiden kustannusarviot vastaavat rakennuskustannusindeksin pistelukua, joka ilmoitetaan kehyspäätöksen yhteydessä. Jos hankkeesta on tehty urakkasopimus, kustannusarvio perustuu sopimukseen. Kustannusarviot eivät sisällä arvonlisäveroa.

76. Maa-alueet, rakennukset ja kiinteistöt

Momenteille on merkitty maa-alueiden, rakennusten ja kiinteistöjen ostomenot.

77—79. Maa- ja vesirakennukset

Momenteille on merkitty ja niiden määrärahoja saa käyttää niiden perusteluiden mukaisten muista valtion rakennustoista kuin talonrakennuksista aiheutuviin muun kuin vakinaisesti virkaan nimetyt henkilöstön palkkausmenoihin ja muihin menoihin. Tällaisia töitä voivat olla esim. maanteiden, rautateiden, satamien, kanavien ja siltojen rakentamis- ja peruskorjaustyöt, maankuivatustyöt, vesija viemärijohtotyöt, koskien ja vesiväylien perkaamis-, uittoväylien rakentamis- sekä pengerrys- ja patoamistyöt. Momenttien määrärahoja saa käyttää myös mainitunlaisten rakennustöiden suunnittelusta ja siihen liittyvien konsulttipalvelujen ostoista aiheutuviin menoihin, lukuun ottamatta sitä hankkeittain erittelemättömä suunnittelutyötä, jota vastaavat palkkausmenot on merkitty toimintamomentille.

Lainat ja muut finanssisijoitukset (80—89)

80—86. Valtion varoista myönnettävät lainat

Momenteille on merkitty valtion varoista myönnettävät lainat.

87—89. Muut finanssisijoitukset

Momenteille on merkitty osakkeiden ja muiden arvopapereiden ostomenot sekä oman pääoman ehtoiset sijoitukset osakeyhtiöihin ym. finanssisijoitukset.

Muut menot (90—99)

Muihin menoihin luetaan valtionvelan korot sekä muut kulutus-, siirto- ja sijoitusmenoihin kulumattomat menot.

90. Valtionvelan korot

Momenteille on merkitty valtionvelan korot.

93—94. Valtionvelan nettokuoletukset ja velanhallinta

Momenteille on merkitty valtionvelan nettokuoletukset, pääomatappiot ja emissiotappiot nettoutettuina.

95—99. Muut ja erittelemättömät menot

Momenteille on merkitty edellä luokittelemattomat menot, kuten alijäämän kattamiseen tarkoitettut menot.

Esimerkki nettobudjetoidusta toimintamenomomentista

02. YYviraston toimintamenot (siirtomääräraha 2 v)

Momentille myönnetään nettomäärärahaa 18 991 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää myös:

- 1) oppimateriaalin kehittämiseen
- 2) ruotsinkielisen ja muun vähälevikkisen oppimateriaalin tuottamiseen
- 3) 258 000 euroa avustuksena saamelaiskäräjille jaettavaksi saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen.

Selvitysosa:

Viraston tehtävä

...

Toiminnallinen tuloksellisuus

...

- 1) selostusta päätösosan kohtaan 1)
- 2) selostusta päätösosan kohtaan 2)
- 3) selostusta päätösosan kohtaan 3)

Toiminnan menot ja tulot (1 000 euroa)

	N-2 toteutuma ¹	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys
Bruttomenot	27 255	26 037	26 301
Bruttotulot	7 566	7 210	7 310
Nettomenot	19 689	18 827	18 991
Siirtyvät erät			
– siirtynyt edelliseltä vuodelta	3 553		
– siirtynyt seuraavalle vuodelle	2 612		

Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (1 000 euroa)

Jos virastolla on määräyksen kohdassa 7.12.17 tarkoitettua maksullista toimintaa, tässä esitetään liitteen III-3 mukainen kustannusvastaavuuslaskelma.

Määrärahan mitoituksessa huomioon otetut muutokset (1 000 euroa)

Palkkojen tarkistukset	189
Toimitilakustannukset	341
Siirto momentilta 29.01.01 (1 htv)	24
Siirto momentille 29.80.01 (-2 htv)	-64
Tuottavuustoimet (-10 htv)	-276
Tasomuutos	200
Kertaluonteisen menon poistuminen	-250
Yhteensä	164

¹ Toteutuma tarkistetaan vuoden N-2 tilinpäätökseen nähden siten, että
18 748 (=N-2) + 3 553 (=siirtynyt edelliseltä vuodelta) – 2 612 (=siirtynyt seuraavalle vuodelle) = 19 689.

(N-1) talousarvio = varsinaisen talousarvion nettomenot
(N) talousarvio = esityksen nettomenot

Momentin nimike on muutettu.

N talousarvio	18 991 000
N-1 talousarvio	18 827 000
N-2 tilinpäätös	18 748 000

Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma

Luvut tuhansina euroina

Valtion maksuperustelain ja erityismaksulakien mukaisesta maksullisesta toiminnasta laaditaan kustannusvastaavuuslaskelmat. Laskelmat laaditaan erikseen julkisoikeudellisista suoritteista ja muista suoritteista. Maksuperustelain 7 §:n 1 momentin mukaisista hintatuetuista suoritteista laaditaan lisäksi erillinen kustannusvastaavuuslaskelma.

Maksullisen toiminnan tuotot esitetään kokonaisuudessaan riippumatta siitä, nettoutetaanko tuottoja toimintamenomomentille vai ei. Toimintamenomomentille nettouttamattomat tuotot esitetään omalla rivillään.

Jos useat virastot osallistuvat suoritteen tuottamiseen, kustannusvastaavuuslaskelman ko. suoritteesta laatii virasto, joka vastaa suoritteesta kertyvien tulojen perinnästä.

Kustannusvastaavuuslaskelmaan sisällytettävät kustannukset lasketaan samalla tavalla kuin suoritetta hinnoiteltaessa. Esimerkiksi investointimenojen sijasta laskelmassa käytetään varainhoitovuoden poistokuluja. Kustannuksiin sisällytetään suoritteiden erilliskustannukset ja kustannuslaskennan osoittama osuus yhteiskustannuksista (yleiskustannukset).

Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (1 000 euroa)

	N-2 toteutuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys
Maksullisen toiminnan tuotot			
— suoritteiden myyntituotot			
— muut tuotot			
Tuotot yhteensä			
— tästä toimintamenomomentille nettouttamattomat tuotot			
Tuotot yhteensä			
Maksullisen toiminnan kokonaiskustannukset			
— erilliskustannukset			
— osuus yhteiskustannuksista			
Kustannukset yhteensä			
Kustannusvastaavuus (tuotot - kustannukset)			
Kustannusvastaavuus, %			
Hintatuki			
Kustannusvastaavuus hintatuen jälkeen			

Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (laskelma omarahoitusosuudesta)

Luvut tuhansina euroina

Kustannusvastaavuuslaskelmassa ilmoitetaan yhteenvetotiedot viraston tai laitoksen yhteisrahoitteisista hankkeista. Vielä toteutumattomien hankkeiden osalta esitetään arvio, paljonko resursseja on tarkoitus sitoa tuleviin yhteisrahoitteisiin hankkeisiin tai toimintaan ja paljonko niihin on arvioitu saatavan ulkopuolista rahoitusta.

Kustannusvastaavuuslaskelmaan otetaan välittömiksi menoiksi luettavien investointien osuus huomioon seuraavasti:

- 1) jo olemassa olevan käyttöomaisuuden osalta investointimenona käytetään hankkeen osuutta käyttöomaisuuden poistoista,
- 2) hankittavan käyttöomaisuuden osalta laskelmassa käytetään hankkeen osuutta käyttöomaisuuden hankintamenosta jaksotettuna vuosieriksi hankkeen kestoajalle.

Hankkeiden kustannuksiksi merkitään hankkeiden erilliskustannukset ja kustannuslaskennan osoittama osuus yhteiskustannuksista. Yhteiskustannukset esitetään täysimääräisesti riippumatta siitä ovatko ne tukikelpoisia vai eivät.

Yhteisrahoitteisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelma (1 000 euroa)

	N-2 toteutuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys
Yhteisrahoitteisen toiminnan tuotot			
— muilta valtion virastoilta saatava rahoitus			
— EU:lta saatava rahoitus			
— muu valtionhallinnon ulkopuolinen rahoitus			
Tuotot yhteensä			
Hankkeiden kokonaiskustannukset			
Omarahoitusosuus (tuotot - kustannukset)			
Omarahoitusosuus, %			

Valtuuksien käytöstä aiheutuvat talousarviomenot luku- ja momenttiperuste- luissa

Valtuuksien menoselvitys esitetään sen luvun tai momentin perusteluissa, jonka perustelujen päätösosassa valtuus myönnetään.

Menoselvityksessä esitetään eriteltyinä valtuuden myöntämivuoden (N) menot sekä kolmen seuraavan varainhoitovuoden (N+1, N+2 ja N+3) määrärahatarpeet vuosittain. Jos valtuudesta aiheutuu määrärahatarpeita, jotka kohdistuvat tätä pidemmälle ajalle, esitetään myöhempien vuosien (N+4–) osalta yhteissumma.

Menoselvitykseen tulee merkitä menot ja määrärahatarpeet valtuuksittain myös aikaisempien varainhoitovuosien talousarvioissa myönnettyjen valtuuksien käytön osalta. Talousarvioehdotusta laadittaessa tulee aikaisemmin myönnettyjen valtuuksien tiedot päivittää menoselvitykseen.

Valtuuden käyttöön liittyvistä sitoumuksista ja sopimuksista aiheutuvat valtion menot (1 000 euroa)

	N	N+1	N+2	N+3	N+4–	Yhteensä vuodesta N lähtien
Valtuus 1						
Ennen vuotta N tehdyt sitoumukset						
Vuoden N sitoumukset						
Valtuus 1 yhteensä						
Valtuus n						
Ennen vuotta N tehdyt sitoumukset						
Vuoden N sitoumukset						
Valtuus n yhteensä						
Menot yhteensä						

Kainuun hallintokokeilusta annetun lain (343/2003) mukaiselle kokeilualueelle kohdentuvat määrärahat

Momentti	Kainuun hallintokokeilusta annetun lain 10 §:n 1 momentin kohta/kohdat	Määräraha/valtuus, tuhansina euroina	N-2 toteutuma	N-1 varsinainen talousarvio	N esitys	N+1	N+2	N+3
32.01.29 Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan arvonlisäveromenot (arviomääräraha)	Määräraha							
	Valtuus							
32.50.63 Kainuun kehittämiskasvatustalouden rahoitusosuus (siirtomääräraha 3 v)	Määräraha							
	Valtuus							
32.50.64 EU:n rakennerahastojen ja valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007–2013 (arviomääräraha)	Määräraha							
	Valtuus							

Toimintamenomomentille budjetoitujen tulojen ja menojen erittely liitemuistiossa

Toimintamenomäärärahaehdotuksen liitemuistiossa esitetään liikekirjanpitoon perustuva erittely momentille budjetoiduista tuloista ja menoista seuraavan esimerkin mukaisesti. Taulukossa tuodaan esille toiminnasta aiheutuvat todelliset menot ja siirtyvien erien käyttö otetaan huomioon erikseen. Esitysvuoden (N) arvioille esitetään vertailutietoina ennuste kuluvalta vuodelta (N-1) sekä toteutuma edelliseltä vuodelta (N-2).

Taulukon sisältöä (esim. tuottojen, kulujen ja investointimenojen tason muutoksia) voidaan tarvittaessa selostaa taulukon yhteydessä sanallisesti.

(1 000 euroa)	N-2 toteutuma	N-1 arvio	N arvio
Henkilöstökulut	16 788	17 400	17 600
Toimitilavuokratkulut	2 443	2 500	2 580
Palvelujen ostokulut ¹	1 900	1 950	1 950
Muut kulut	1 960	2 330	2 250
Investointimenot ²	800	–	500
Bruttomenot	23 891	24 180	24 880
Maksullisen toiminnan tuotot	3 565	3 800	3 900
Muut tuotot	1 578	1 000	1 200
Bruttotulot	5 143	4 800	5 100
Nettokäyttö/-käyttöarvio	18 748	19 380	19 780
Siirtynyt/siirtyy (arvio)	2 242	2 294	2 114
TP/TA/TAE	18 800	19 200	19 800
Käytettävissä yhteensä	21 042	21 494	21 914
Siirtyy seuraavalle vuodelle (arvio)	2 294	2 114	2 134

¹ Mukaan lukien muut vuokratkulut kuin toimitilavuokratkulut.

² Liikekirjanpidossa taseeseen omaisuudeksi kirjattavaksi tulevat erät.

Täydentävän talousarvioesityksen menomomentti

01. X viraston toimintamenot (siirtomääräraha 2 v)

Momentille myönnetään nettomäärärahaa 000 euroa.

Määrärahaa saa käyttää myös

3) kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksuihin.

Selvitysosa: Päätösoosan ensimmäinen kappale korvaa talousarvioesityksen momentin päätösoosan ensimmäisen kappaleen ja päätösoosan toisen kappaleen kohta kolme lisätään talousarvioesityksen momentin päätösoosan toisen kappaleen kohdaksi kolme.

Lisäys talousarvioesityksen 000 euroon nähden on 000 euroa.

Muutoksessa on otettu huomioon lisäyksenä 000 euroa kahden henkilötyövuoden palkkaus- ja muiden menojen siirtona momentilta xx.yy.03 sekä vähennyksenä 000 euroa yhden henkilötyövuoden palkkaus- ja muiden menojen siirtona momentille xx.zz.04.

N talousarvio	000
N-1 I lisätalousarvio	000
N-1 talousarvio	000
N-2 tilinpäätös	000

45. Yritysten investointituki (arviomääräraha)

Momentille myönnetään 000 euroa.

Valtuus

2) Vuonna N saa nuorisoyrittäjien tukea myöntää enintään 000 eurolla.

Selvitysosa: Päätösoosan ensimmäinen kappale korvaa talousarvioesityksen momentin päätösoosan ensimmäisen kappaleen sekä päätösoosan valtuuskohdan kohta 2) korvaa talousarvioesityksen momentin päätösoosan valtuuskohdan kohdan 2).

Määrärahan lisäys talousarvioesityksen 000 euroon nähden on 000 euroa.

Valtuuden lisäys talousarvioesityksen 000 euroon nähden on 000 euroa.

Määrärahan lisäyksestä 000 euroa aiheutuu vuoden N-1 toisessa lisätalousarvioesityksessä tehdyistä muutoksista ja 000 euroa sekä valtuuden lisäys aiheutuvat nuorisoyrittäjien tukikokeilusta.

N talousarvio	000
N-1 II lisätalousarvio	000
N-1 talousarvio	000
N-2 tilinpäätös	000